

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

36E JAARGANG

WOENSDAG 26 SEPTEMBER 1951

No 1793

COMMISSIE VAN REDACTIE

Ch. Glasz; H. W. Lambers; J. Tinbergen;
F. de Vries; C. van den Berg (secretaris)

Redacteur-Secretaris: A. de Wit.

Assistent-redacteur: J. H. Zoon.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË

J. E. Mertens; R. Miry; J. van Tichelen;
R. Vandeputte; F. Versichelen.

INHOUD

Blz.

De voorziening van de staalfabrieken met schrot. <i>door J. W. F. Sligting</i>	712
De pachtprijsbeheersing (II) <i>door Prof. Dr Th. L. M. Thurlings</i>	714
De evolutie van de monetaire politiek als instrument van de economische politiek <i>door Drs H. W. J. Bosman</i>	716
De concurrentie tussen Italiaanse en Noord- zeehavens <i>door A. Giordano</i>	719
Ingezonden stuk: Dekking van guldenrisico <i>door Dr W. L. Valk</i>	722
Boekbespreking: Drs W. J. v. d. Woestijne: Waar blijft ons belastinggeld?, <i>bespr. door J. H. Zoon</i> ...	722
Aantekening: Het Russische petroleumpotentieel <i>door F. S. Noordhoff</i>	722
Internationale notities: Engelands handelsbalanstekort	724
De ontwikkeling van het luchtverkeer	725
Geld- en kapitaalmarkt	725
De Belgische geld- en kapitaalmarkt in Augustus 1951 <i>door Dr V. van Rompuy</i>	725
Statistieken: Enige indexcijfers van de industriële pro- ductie in Nederland	727
Bankstaten	727

Dezer dagen

keren de Ministers geleidelijk van de manoeuvres terug. Het veld heeft zich uitgestrekt van San Francisco tot Ottawa. Zo veel is besproken, geconditioneerd en besloten, dat het overpeinzen der consequenties waarschijnlijk nog zal duren. Zou nog iemand een klaar overzicht hebben van de wirwar der om elk probleem heen opgebouwde organisaties?

De Nederlandse delegatie heeft vooral aangedrongen op een correlatie van de militaire overeenkomsten met politieke en economische. Het tekent de geleidelijke bewustwording der consequenties van de in het vorig najaar begonnen grote internationale samentrekking, dat een dergelijk overleg zal plaatsvinden. De onstuijmgheid, waarmee in eerste aanleg het skelet der Westelijke samenwerking werd opgetrokken, kan worden gediend door thans na te gaan, wat het bouwsel in zijn onderdelen eigenlijk kan dragen. Met het maken van gaten om gaten te stoppen vormt men geen ondoordringbare muur.

Het ondoordringbare zwijgen van de Britse Minister-President is verbroken. Hij heeft een verkiezingsdatum genoemd en daarmee de politieke manoeuvres aan de gang gebracht. Men neemt aan, dat het centrale thema de internationale politiek zal zijn, doch wat een verademing moet het voor vele Britten wezen voor korte tijd geheel onder te duiken in de ondiepe wateren van de nationale politiek.

Heeft de premier het woord gesproken op het moment, dat vele muren om hem dreigden neer te tuimelen? De saldering van de Europese Betalingsunie over Augustus was niet gunstig voor Groot-Brittannië; het was de debiteur van de maand. Men denkt reeds weer in termen van een betalingscrisis en zij die zweren bij het laatstgehoorde woord, fluisteren al: devaluatie.

Er zijn beter doeleinden om de haag der tanden in beweging te brengen dan het voortbrengen van geruchten. Een tevreden roker is geen onruststoker, hoeveel krachtiger nog geldt dit voor de tevreden eter. De Griekse heldendichten zijn vol toespelingen op de rust en bereidvaardigheid van hen, die hun deel kregen. Is het symptomatisch, dat eerst in Oostenrijk een verwoede strijd tussen Regering en vleesleveranciers is uitgevochten boven de wachtende consument, dat vervolgens de nieuwe Franse Regering als eerste maatregel voor vehementer optreden de vleesvoorziening heeft uitgekozen, terwijl in de Verenigde Staten de coördinerende autoriteit met krachtadig optreden heeft bedreigd tegen de wantoestanden op de vleesmarkt?

Symptomatisch voor de verdeling van de aandacht tussen het begrippenpaar bewapening en sociale rust. In een ideale situatie zijn zij complementair; in werkelijkheid dikwijls juist alternatieven. Degenen, die aanvaarden dat evenwicht tussen beide een probleem is, hebben het begin van een oplossing. In dit opzicht is de derde industrialisatienota een goed stuk.

Nationale Handelsbank, N.V.

Amsterdam — Rotterdam — 's-Gravenhage

Alle Bank- en Effectenzaken

DE MAATSCHAPPIJ TOT FINANCIERING VAN HET NATIONAAL HERSTEL N.V.

roept aandeelhouders op tot het bijwonen van:

a. **EEN BUITENGEWONE VERGADERING VAN
HOUDERS VAN PREFERENTE AANDELEN B,**

te houden op 4 **OCTOBER** 1951 te 14.15- uur ten kantore van de Maatschappij, Kneuterdijk 6 te 's-Gravenhage.

AGENDA:

1. Opening
2. Goedkeuring notulen vorige vergadering
3. Benoeming van drie leden van de Raad van Toezicht in verband met het aftreden van drie leden
4. Rondvraag
5. Sluiting

b. **EEN BUITENGEWONE ALGEMENE VERGADERING
VAN AANDEELHOUDERS,**

te houden op 4 **OCTOBER** 1951 te 14.30 uur ten kantore van de Maatschappij, Kneuterdijk 6 te 's-Gravenhage.

AGENDA:

1. Opening
2. Goedkeuring notulen vorige vergadering
3. Benoeming van zeven leden van de Raad van Toezicht in verband met het periodiek aftreden van zeven leden
4. Rondvraag
5. Sluiting

Houders van aandelen aan toonder, die deze vergaderingen wensen bij te wonen, dienen hun aandelen uiterlijk 1 October 1951 tegen reçu, dat tevens als bewijs van toegang tot de vergadering zal dienen, te deponeren bij een van de volgende banken:

Amsterdamsche Bank N.V.
De Twentsche Bank N.V.
Heldring & Pierson.
Incasso-Bank N.V.
Lippmann, Rosenthal & Co.
R. Mees & Zoonen.
Nationale Handelsbank N.V.
Nederlandsche Handel-Maatschappij N.V.
Pierson & Co.
Rotterdamsche Bank N.V.
De Nederlandsche Bank N.V., Afd. Bewaarneming, Oude Turfmarkt 127, Amsterdam.

De President-Directeur,
J. F. POSTHUMA.

R. MEES & ZONEN

ANNO 1720

Bankiers & Assurantie-Makelaars

ROTTERDAM

's-Gravenhage, Delft, Schiedam, Vlaardingen,
Amsterdam (alleen Assurantie)

ACCOUNTANTS DAG 1951

VAN HET
NEDERLANDS INSTITUUT VAN ACCOUNTANTS
ZATERDAG 6 OCTOBER a.s.
in het

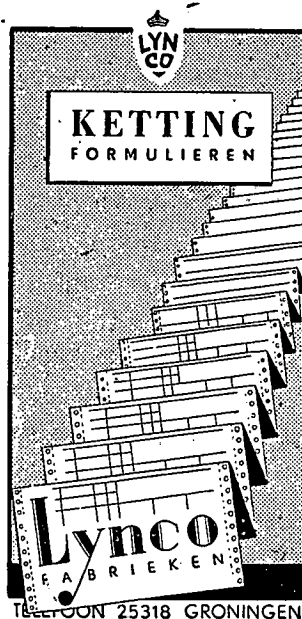
KONINKLIJK INSTITUUT VOOR DE TROPEN,
Mauritskade 63, Amsterdam te 10 uur.

Spreekers:

Mr. K. P. van der Mandele, Voorzitter van de Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Rotterdam. Onderwerp: „Het nieuwe Nederland”.

Dr. H. J. van der Schroef, Hoogleraar in de Bedrijfshuishoudkunde aan de Universiteit van Amsterdam, lid N.I.v.A. Onderwerp: „Aan welke eisen moet de administratie voldoen ter vervulling van haar functies in het bedrijf?”

Introducties zijn in een beperkt aantal verkrijgbaar, bij het Secretariaat N.I.v.A., Herengracht 491, Amsterdam.

Koninklijke
Nederlandsche
Boekdrukkerij
H. A. M. Roelants
Schiedam

SCHAKEL
DE E.-S.B. IN

DE ARTIKELN VAN DEZE WEEK

J. W. F. SLIGTING, De voorziening van de staalfabrieken met schrot.

Schrot is in zoverre een eigenaardige grondstof, dat het niet wordt gedolven, doch alom in den lande moet worden verzameld. De hoeveelheid, die in een bepaalde periode kan worden verzameld, is afhankelijk van de hoeveelheid staal, die in vorige perioden is verbruikt en als afval of als sloopmateriaal weer beschikbaar is gekomen. In verband met de grote activiteit in de staalindustrie is schrot overal schaars; ook in ons land hebben de staalfabrieken moeite de hoeveelheden schrot te verkrijgen, die met haar behoefte overeenkomen. De aanvoer van schrot stagneerde nl. in de loop van 1950 op ernstige wijze. De oorzaak dezer stagnatie moet niet worden gezocht in een te geringe schrot-„productie”; deze was groter dan het verbruik bij de staalfabrieken en de andere verbruikers tezamen. De voornaamste oorzaak was de lage prijs in ons land, laag in verhouding tot hetgeen op de exportmarkt werd betaald, zodat het speculatieve element in de schrothandel werd geprikkeld, en laag in verhouding tot de prijs van andere afvalstoffen, waardoor de belangstelling van de handelaren voor schrot onvoldoende was. Voorts is de verhouding tussen de met elkaar rivaliserende schrothandelaren ook niet zoals die in het belang van een goede schrotvoorziening zou moeten zijn. Ten slotte is het nodig, dat de bevolking begrip krijgt voor de grote waarde van dit materiaal, dat niet als afval weggegooid mag worden, doch als grondstof zijn bestemming moet vinden.

Prof. Dr Th. L. M. THURLINGS, De pachtprijsbeheersing (II).

Het zou onjuist zijn, de pachtprijsbeheersing slechts te zien als een middel, dat een verschuiving in de verhouding teweeg brengt tussen de inkomens der grondgebruikers en die der grondeigenaren en voor het overige voor de Nederlandse economie neutraal zou zijn. De verschuiving door de pachtprijsbeheersing tot stand gebracht heeft wel degelijk consequenties. Zowel wetenschappelijk als economisch-politiek is het onjuist de pacht als een restinkomen te beschouwen. Wetenschappelijk is zulks onjuist, aangezien de pacht eenvoudig de prijs is van een der kostencomponenten waarmede de ondernemer te rekenen heeft, en aangezien verder tussen de wisselende opbrengst-waarde van het product en de contractueel bepaalde beloningen der diverse productiefactoren de ondernemerswinst staat, die zelf een restinkomen uitmaakt. Economisch-politiek is het onjuist de pacht als een restpost te beschouwen, aangezien dan het gevaar groot is dat men uit het oog verliest, dat er verband bestaat tussen de hoogte van de pachtprizen en het aanbod van boerderijen, het aanbod van landbouwgrond en de productiemethodes. Ook bestaat het gevaar, dat men de invloed van het pachtprizeniveau op de bevolkingsdruk en op de richting der investeringen uit het oog verliest. Schr. licht een en ander nader toe en bepleit dan een aanpassing der pachtprizen aan wat als een evenwichtsprizeniveau zou kunnen worden beschouwd, gepaard gaande met maatregelen om de bevolkingsdruk in de landbouw te verminderen.

Drs H. W. J. BOSMAN, De evolutie van de monetaire politiek als instrument van de economische politiek.

Op 8 en 9 September jl. is door de Hogeschoolraad van de Nederlandsche Economische Hoogeschool ten behoeve van de Rotterdamse afgestudeerden een herscholingsweekend georganiseerd. Als inleiders zijn opgetreden Prof. Mr J. G. Koopmans, Prof. Dr J. Tinbergen en Prof.

S. Posthuma. In dit artikel geeft schr. een korte weergave van hun referaten en van enkele belangrijke punten van de discussies.

A. GIORDANO, De concurrentie tussen Italiaanse en Noordzeehavens.

De besprekingen tussen de Noordzeehavens inzake het verkrijgen van een nauwe samenwerking naar de idee van Mr J. J. Oyevaar, Directeur-Generaal van Scheepvaart, zijn door de Italiaanse vervoerswereld met de grootste aandacht gevolgd. In dit artikel zet schr. uiteen, dat de oorzaak van deze belangstelling en sympathie moet worden gezocht in het feit, dat, indien er geen overeenkomst tussen de Noordzeehavens zou worden bereikt, de Italiaanse havens met een toenemende concurrentie te kampen zullen krijgen. Bovendien zou een toenemende concurrentie der Noordzeehavens een reorganisatie van de gehele Italiaanse vervoerspolitiek en het gebruik maken van mogelijkheden, die weliswaar een zeker succes kunnen verzekeren, doch een grote last zouden leggen op de toch reeds zwaar getroffen Italiaanse belastingbetaler, met zich brengen.

— SOMMAIRE —

J. W. F. SLIGTING, L'approvisionnement en mitraille des aciéries.

La grande activité dans l'industrie de l'acier a provoqué une pénurie en mitraille. Les distributions ont subi une stagnation en 1950, à cause du niveau des prix, qui était trop bas comparé avec celui du marché d'exportation et comparé avec les prix réalisés par les autres produits résiduaux. Les relations entre les commerçants de mitraille ne favorisent guère une bonne organisation de distribution. Il est nécessaire d'autre part que la population se rend compte de la grande valeur de ce matériel qui constitue une matière première à condition qu'elle arrive à sa destination.

Prof. Dr Th. L. M. THURLINGS, Le contrôle du fermage (II).

Dans ce deuxième article l'auteur souligne le glissement qui s'est produit entre les revenus des cultivateurs et des propriétaires, par suite du contrôle du fermage, et tire l'attention sur les conséquences qui en résultent. L'auteur examine l'influence exercée par le contrôle du fermage sur l'offre des fermes et des terrains de culture; sur les méthodes de travail; sur le développement démographique; sur les investissements.

Drs H. W. J. BOSMAN, L'évolution de la politique monétaire comme instrument de la politique économique.

L'auteur donne un compte-rendu des introductions et discussions qui ont eu lieu les 8 et 9 de ce mois à l'occasion des cours complémentaires, organisé par le Collège de l'école des Hautes Etudes de la Nederlandsche Economische Hoogeschool en faveur des anciens étudiants rotterdamois.

A. GIORDANO, La concurrence entre les ports de mer italiens et ceux de la Mer du Nord.

En Italie le secteur du transport a suivi avec beaucoup d'attention les pourparlers entre les ports de la Mer du Nord au sujet d'une collaboration plus étroite conformément aux idées de M. Oyevaar, Directeur Général de la Navigation néerlandaise. Si les entrevues n'aboutiraient pas, les ports italiens devraient s'attendre à une concurrence plus aigue. Une compétition plus prononcée des ports de la Mer du Nord impliquerait une réorganisation de la politique du transport en Italie.

De voorziening van de staalfabrieken met schrot

Schrot is, zoals men weet¹⁾, de belangrijkste grondstof voor de staalbereiding volgens het Siemens-Martin-procédé en in electro-ovens, welke beide procédé's in ons land toegepast worden. Het is tevens een van de weinige industriële grondstoffen, waarover Nederland beschikt.

Het is in zoverre een eigenaardige grondstof, dat het niet, zoals bijv. ijzererts of steenkool op bepaalde vindplaatsen wordt gedolven, doch alom in den lande moet worden verzameld. Het gevolg hiervan is, dat de voorziening van de verbruikers²⁾ niet zo zeer afhankelijk is van de omvang der productie op zulke vindplaatsen, als van de activiteit, die ontwikkeld wordt door vele kleinere en grotere verzamelaars (handelaren), die over het gehele land verspreid zijn. Bovendien is aan deze activiteit een natuurlijke grens gesteld. Van een grondstof als erts of steenkool kan men — zij het ook met enig voorbehoud — zeggen, dat de productie er van naar willekeur kan worden verhoogd. Men kan immers putten uit aanwezige voorraden, die wel niet onbeperkt zijn, maar toch de aanpassing van de productie aan een stijging van de behoefte mogelijk maken. Met schrot is dit niet het geval. De hoeveelheid schrot, die in een bepaalde periode kan worden verzameld, is afhankelijk van de hoeveelheid staal, die in vorige perioden is gebruikt en intussen als afval bij de verwerking of als slooptmateriaal weer beschikbaar is gekomen. Ook de meest intensieve verzameling brengt geen schrot te voorschijn, waar niet eerst staal is gebruikt.

Dit heeft een belangrijke consequentie voor de verhouding tussen de hoeveelheid schrot, die beschikbaar is en die, welke op een gegeven ogenblik door de staalindustrie wordt gevraagd. In tijden van lage conjunctuur, wanneer de staalproductie gering is, is de behoefte aan schrot niet groot. Er kan dan echter naar verhouding veel schrot beschikbaar komen, doordat in voorafgaande jaren van grotere activiteit in het economisch leven veel staal werd verbruikt. Omgekeerd is in tijden van hoge conjunctuur het schrot betrekkelijk schaars, aangezien voor de staalproductie dan veel nodig is, terwijl de beschikbare hoeveelheden stammen uit een periode van geringer staalverbruik. Het zal de lezer duidelijk zijn, dat de hier geschetsde ontwikkeling zich niet langs gladde, rechte of kromme curven beweegt; de tendentie is echter duidelijk waarneembaar³⁾.

Op het ogenblik heerst over de gehele wereld een grote activiteit in de staalindustrie. Overal wordt veel staal geproduceerd; in de meeste landen meer dan ooit te voren. Het mag dan ook geen verwondering baren, dat schrot overal schaars is. Men kan telkens weer vernemen, dat maatregelen worden genomen om de verzamelaars tot grotere activiteit te prikkelen, opdat aan de schaarste zoveel mogelijk het hoofd geboden wordt. Ook zijn in vrijwel alle staalproducerende landen maatregelen genomen om te beletten, dat schrot vrijelijk naar andere landen wordt uitgevoerd. De behoefte van de eigen staalindustrie wil men zoveel mogelijk in de eerste plaats dekken.

Ook in ons land hebben de staalfabrieken moeite de hoeveelheden schrot te krijgen, die met haar behoefte overeenkomt. Dit is niet altijd zo geweest. We spreken nu niet van de jaren vóór de laatste wereldoorlog; toen

bestond in Nederland nog zo goed als geen staalproductie. Het hier vallende schrot kon dan ook in grote hoeveelheden worden uitgevoerd. Maar ook na de oorlog, tot in het jaar 1949, was het vrij gemakkelijk de Nederlandse staalfabrieken te voorzien van de hoeveelheid schrot, die zij nodig hadden, waartoe de handhaving van het verbod om schrot te exporteren uiteraard belangrijk heeft bijgedragen. Na 1949 werd de situatie echter anders.

In de loop van 1950 stagneerde de aanvoer van schrot bij de staalfabrieken op ernstige wijze. In het begin van dat jaar beschikten deze fabrieken over een voorraad, die overeenkwam met haar behoefte gedurende drie maanden. De aanvoer hield echter geen gelijke tred met het stijgende verbruik. Integendeel, terwijl door uitbreiding van de staalproductie het schrotverbruik steeg en in 1950 circa 16 pCt hoger was dan in 1949, daalde de schrotaanvoer met ongeveer 20 pCt. Als gevolg van deze divergentie tussen verbruik en aanvoer gingen de voorraden bij de staalfabrieken sterk achteruit. In het eind van 1950 was bij de fabrieken nog slechts een voorraad aanwezig, die de behoefte van enkele dagen dekte, hetgeen uiteraard zeer precair was.

Wat was de oorzaak van deze stagnatie in de schrotaanvoer en welke maatregelen konden worden genomen om verbetering in de situatie te brengen?

De oorzaak van de stagnatie in de aanvoer van schrot moet niet gezocht worden in een te geringe schrot- „productie” in ons land (het woord „productie” wordt hier gebruikt om het resultaat aan te duiden van het verzamelen van het beschikbaar komende schrot). Deze productie kan voor 1950 zeker op ruim 400.000 ton getaxeerd worden en was in ieder geval groter dan het verbruik bij de staalfabrieken en de andere verbruikers tezamen. Bij intensiever verzameling zou waarschijnlijk nog belangrijk meer te voorschijn gekomen zijn. Toch werd de behoefte der staalfabrieken niet door de aanvoer gedekt.

Dit kwam in de eerste plaats, doordat in 1950 nog vrij veel schrot werd geëxporteerd. Wel was er in ons land, evenals in andere staalproducerende landen een exportverbod van schrot, doch er werden uitvoervergunningen gegeven. Niet al het beschikbaar komende schrot is namelijk van dezelfde kwaliteit. Er is altijd een min of meer belangrijke hoeveelheid, die zich niet zo bijster goed leent voor verwerking in Siemens-Martin-ovens of in electro-ovens. In het buitenland wordt dit materiaal veelal verwerkt in hoogovens, maar om technische redenen gaat dit hier te lande ook niet. Er was daarom wel aanleiding er uitvoervergunningen voor te geven, vooral omdat men in het buitenland bereid was er een hoge prijs voor te betalen.

Dit had echter ernstige repercussies. Dat dit inferieure schrot voor de Nederlandse verbruikers verloren ging, was niet zo ernstig, hoewel het met enige moeite voor een groot gedeelte toch wel verwerkt had kunnen worden. Ernstiger was, dat aangenomen mag worden, dat onder de dekmantel van minderwaardig materiaal ook een hoeveelheid goed schrot de grenzen overging. De controle hierop is zeker niet effectief genoeg. Het ergste was echter, dat vooral verschillende tussenhandelaren in schrot, in de veronderstelling dat wel meer uitvoervergunningen zouden worden gegeven, de regelmatige aflevering van schrot aan de staalfabrieken onderbraken en op hun voorraden bleven zitten.

Men kon dan ook constateren, dat, terwijl de staalfabrieken haar voorraden zagen wegsmelten als sneeuw voor de zon, zodat zij tenslotte van de hand in de tand moesten leven, de voorraden bij de schrothandel in het algemeen op peil bleven en zelfs nog toenamen.

¹⁾ Zie: „Schrot, een Nederlandse grondstof” in „E.-S.B.” van 17 December 1947, no 1397. Het hier besproken materiaal wordt ook wel „schroot” genoemd. O.i. worden met dit laatste woord o.a. metaaldeeltjes aangeduid, waarmee vroeger vuurwapens en granaten werden geladen. „Schrot” is afval, in dit geval afval van ijzer en staal, dat voor omsmelting wordt gebruikt.

²⁾ De verbruikers zijn in de voornaamste plaats de staalfabrieken, die volgens het Siemens-Martin-procédé of met electro-ovens werken, verder de ijzergieterijen en de hoogovens. De ijzergieterijen gebruiken in hoofdzaak gegoten schrot, waarover in dit artikel niet gesproken wordt; over het schrotverbruik in de hoogovens worden enkele opmerkingen gemaakt.

³⁾ Met enkele cijfers wordt deze ontwikkeling aangetoond in „De internationale schrotmarkt” in „E.-S.B.” van 20 October 1937, No 1138.

Export van schrot, als men er maar de kans toe krijgt, was en is nog zeer voordelig, d.w.z. voor de exporteur, niet voor ons land. Voor ons land betekent deze export verlies, tenminste wanneer de staalindustrie daardoor onvoldoende schrot krijgt, want dan moet of het veel duurder ruwijzer worden gebruikt, dat ook in het buitenland gereede afzet vindt, of de staalproductie moet worden beperkt, hetgeen grotere invoer van staal nodig maakt.

Het aantrekkelijke van de export van schrot voor de individuele exporteur is uiteraard gelegen in het prijsverschil. De prijs van deze grondstof wordt hier te lande van overheidswege op een betrekkelijk laag niveau gehouden, opdat de staalprijs niet de sterke verhogingen van de wereldmarkt behoeft te volgen. In het buitenland is een veel hogere prijs voor schrot te maken. Wel wordt in verschillende landen de schrotprijs eveneens van overheidswege laag gehouden, maar men schroomt daar niet een veel hogere prijs te betalen; wanneer op die manier een additionele en, in verhouding tot de behoefte, kleine hoeveelheid kan worden geïmporteerd. De schrot-honger, die over de gehele wereld heerst, zoekt men op alle mogelijke wijzen te stillen.

De schrothandel, ook in ons land — misschien moeten we wel zeggen: speciaal in ons land —, kent van oudsher het wisselend spel van schrotschaarste en -overvloed en van hoge en lage prijzen. Deze handel was er steeds op ingesteld het schrot, dat in tijden van lage prijzen ingezameld wordt, te laten liggen tot de prijzen gestegen zijn. Vóór de oorlog, toen ons land zelf nog weinig schrot verwerkte, was er dan ook een zeer grote export in de jaren van hoge conjunctuur in de staalindustrie.

Voor dit sterk speculatieve element is feitelijk geen plaats meer in de Nederlandse schrothandel van nu. De intussen hier te lande opgekomen staalindustrie kan de gehele hoeveelheid schrot, die ons land oplevert, verwerken. De taak van de schrothandel is thans het verzamelde schrot in een regelmatige stroom naar de staalfabrieken te dirigeren. Door het schrot goedkoop in te kopen en op efficiënte wijze de vorm te geven, waarin het voor de staalindustrie bruikbaar is (veel van het verzamelde schrot moet in stukken gebrand of tot pakketten geperst worden, voordat het de oven in kan) kan deze handel een redelijke winst maken, wanneer de prijs tenminste niet al te laag is. Daarbij wordt het accent in de schrothandel verlegd van de speculatieve handel naar een industriële bezigheid. Vele schrothandelaren zien dit in en noemen zich dan ook „schrotbereiders”; anderen zijn echter nog niet geneigd hun rol van speculant te verwisselen voor de minder remuneratieve rol van industrieel, die zijn winstmarge vooral door verlaging van de kostprijs tracht te handhaven en te vergroten.

Hier ligt de voornaamste oorzaak van de stagnatie in de aanvoer van schrot naar de staalfabrieken. De schrothandel vond in de lage prijs, die in ons land was vastgesteld, een reden om volgens het beproefde systeem het schrot te laten liggen. Het spreekt vanzelf, dat daarbij de veronderstelling, dat een economische unie met België de schrotprijs hier te lande op het zeer hoge Belgische niveau zou brengen, een rol speelde. Later kwam daarbij, dat de onderhandelingen over het Schuman-verdrag de gedachte deden postvatten, dat de „gemeenschappelijke markt” ook voor schrot tot stand zou komen, zodat weer een vrij internationaal verkeer, althans in de Schumanlanden, zou ontstaan.

Er kwam nog iets anders bij: De lage schrotprijs in ons land stak niet alleen erg af bij de prijs die in het buitenland was te maken, doch ook bij de prijzen, die voor andere afvalstoffen konden worden bedongen.

Vrijwel alle schrothandelaren handelen ook in oude non-ferro metalen, in lompen, oud papier e.d. Daarmee is over het algemeen meer te verdienen. Het is dan ook begrijpelijk, dat voor het verzamelen van schrot de be-

langstelling minder groot was. De schrot-„productie” leed hieronder, hetgeen natuurlijk ook van nadelige invloed was op de afleveringen.

Om aan deze calamiteit een einde te maken is de schrot-prijs belangrijk verhoogd. Een eerste verhoging vond plaats in November 1950. Deze verhoging bedroeg ongeveer 20 pCt en had feitelijk geen andere betekenis dan het goed maken van de gestegen kosten van de verwerking en het transport van schrot. Enige verbetering in de situatie werd er niet door bereikt. Eerder was het tegendeel het geval. Zij, die op een stijging speculeerden, zagen er een voorteken in van een verdere verhoging.

Deze verdere verhoging kwam en wel in April 1951. De nieuwe prijsverhoging bedroeg circa 50 pCt, waardoor een totale verhoging van het oorspronkelijke prijspeil van 80 pCt werd bereikt. De Nederlandse schrotprijs kwam daardoor op ongeveer hetzelfde niveau te liggen als in de belangrijke staalproducerende landen Frankrijk en West-Duitsland gold. Tegelijkertijd werden bepalingen gepubliceerd, ten aanzien van de voorraden die door schrothandelaren ten hoogste mogen worden aangehouden (t.w. het totaal van hun afleveringen gedurende de drie laatst afgelopen kalendermaanden).

De prijsverhoging en de bepalingen betreffende de voorraad hangen uiteraard nauw samen. Blijkbaar was de Regering van oordeel, dat geen dwang op de handelaren, om hun schrot af te leveren, kon worden uitgeoefend, zolang de Nederlandse prijs belangrijk lager was, dan die in Frankrijk en West-Duitsland. De zeer veel hogere prijs in België werd daarbij, volkomen terecht, buiten beschouwing gelaten, evenals de lagere prijs in Engeland, die echter intussen ook verhoogd is. In België wordt het schrot hoofdzakelijk verwerkt in de hoogovens, waar men op deze manier duur erts spaart en vooral op cokes bezuinigt, die daar bijzonder duur is. De in België heersende omstandigheden kunnen voor geen enkel ander West-europees land een maatstaf vormen voor de bepaling van de schrotprijs.

De Regering hoopt door handhaving van het reeds bestaande exportverbod, waarbij geen uitvoervergunningen meer worden gegeven, en regelmatig toezicht op de strikte naleving van de voorraadregeling, aan het achterhouden van schrot met kracht een einde te maken⁴).

Voorlopig is er enige verbetering te constateren. De schrotaanvoer bij de staalfabrieken is sedert eind April zodanig gestegen, dat de voorraden bij deze fabrieken weer enige omvang hebben aangenomen. Voldoende zijn ze echter nog lang niet. Bovendien hebben de staalfabrieken door het gebruik van veel ruwijzer, dat zeer economisch is, hun schrotverbruik zoveel mogelijk beperkt. Hieraan moet zo spoedig mogelijk een einde komen.

De vraag is nu of de verbetering zal aanhouden. We hebben in deze beschouwing de voornaamste oorzaak van de stagnatie in de schrotaanvoer vermeld. Dit was de lage prijs, laag in verhouding tot hetgeen op de exportmarkt betaald werd, zodat het speculatieve element in de schrothandel werd geprikkeld, en laag in verhouding tot de prijs van andere afvalstoffen, waardoor de belangstelling voor schrot onvoldoende was. Er is echter meer. De verhouding tussen de met elkaar rivaliserende schrothandelaren is ook niet zoals die in het belang van een goede schrotvoorziening zou moeten zijn. Dit behoort echter tot de dingen, die men moeilijk kan dwingen. Ook kunnen we in het kader van dit artikel er niet nader op ingaan. Het is echter te wensen, dat de stromen en onderstromen, die zich in deze handel voortdurend voordoen, spoedig een zodanige bedding weten uit te slijpen, dat allen zich bevredigd voelen met de plaats, die zij innemen en met de kansen, die zij hebben.

Hieraan kan nog het volgende worden toegevoegd.

⁴ Zie: „Berichtendienst Economische Voorlichting” van 24 April 1951, No 16 a.

Schrot is een artikel, dat voor een groot gedeelte vrijwel automatisch op de markt komt, onafhankelijk van de prijs, die het opbrengt. De staalverwerkende industrie moet namelijk het afval, dat bij die verwerking ontstaat, onder alle omstandigheden afstoten. Bij andere fabrieken, in het ambacht en in de huishoudingen dreigt echter veel schrot op vuilnishopen verloren te gaan, indien de prijs geen voldoende beloning inhoudt voor het verzamelen; het bewerken en het transport naar de staalfabrieken. Nu de staalfabrieken ongeveer f 80 voor een ton schrot betalen, kunnen deze kosten stellig worden vergoed. Wat echter nog nodig is, is, dat de bevolking begrip krijgt voor de grote waarde van dit materiaal, dat niet achteloos als afval weggegooid mag worden, doch als grondstof zijn bestemming moet vinden.

Tenslotte nog iets over Benelux en het Schuman-verdrag. Dat een economische unie met België en Luxemburg tot gevolg zou hebben, dat de Nederlandse schrotprijs tot de hoogte van de Belgische zal stijgen, heeft men feitelijk nooit in ernst kunnen veronderstellen. Daarvoor neemt België te zeer een uitzonderingspositie in onder de schrot-verbruikende landen. Bij de onderhandelingen over het

Schuman-verdrag moet dit wel duidelijk zijn gebleken. In dit verdrag is schrot opgenomen in de lijst van producten, die er door worden beheerst. Aangezien echter de verzamelaars, die het schrot op de markt brengen, niet aan het verdrag onderworpen zijn, moesten voor schrot enkele bijzondere bepalingen gemaakt worden. Daarbij is o.a. vastgesteld, dat de Hoge Autoriteit in geval van schaarste het beschikbare schrot onder de deelnemende landen kan verdelen. De landen zijn echter bevoegd maatregelen te treffen om te voorkomen, dat meer schrot het land verlaat dan bij deze verdeling is voorzien. Hieruit volgt, dat van een volkomen vrij handelsverkeer in schrot tussen de Schuman-landen geen sprake zal zijn. Bovendien mag voor schrot, dat op deze manier geëxporteerd zou worden, geen hogere prijs betaald worden, dan in het exporterende land geldt. Ook zal bij een eventuele verdeling rekening worden gehouden met het meest economische gebruik van schrot, welke bepaling hoogstwaarschijnlijk opgenomen is met het oog op het gebruik van schrot in België, waar men deze grondstof niet in de eerste plaats voor de staalproductie gebruikt, doch waar het in hoogovens wordt omgesmolten tot ruwijzer.

Delft.

J. W. F. SLIGTING.

De pachtprijsbeheersing

II)

Het zou onjuist zijn, de pachtprijsbeheersing slechts te zien als een middel, dat een verschuiving in de verhouding teweeg brengt tussen de inkomens der grondgebruikers en die der grondeigenaren en voor het overige voor de Nederlandse economie neutraal zou zijn. De verschuiving door de prijsbeheersing tot stand gebracht heeft consequenties, die de aanpassing, welke ons voor ogen staat, meer belemmert dan bevordert.

Consequenties van de pachtprijsbeheersing.

Velen zijn geneigd de pacht slechts als een rest-inkomen te beschouwen. De invloed van de bekende grondrentetheorie van Ricardo is daaraan o.i. niet geheel vreemd. Evenmin lijkt ons hieraan vreemd het sentiment, dat het inkomen aan grondbezit ontleend, niet „verdiend” is omdat men er niet voor heeft „gewerkt”.

Ook in de geldende voorschriften t.a.v. de pachtprijs wordt deze opvatting gehuldigd. De pacht is datgene, wat voor de dag treedt, nadat eenmaal aan de grondgebruiker een op buiten-economische gronden bepaald inkomen is toegerekend. De grondgebruiker staat voorop, de grondeigenaar achteraan. In die zin lijkt het pachtprijsbeleid meer op een beleid t.a.v. het grondgebruikers-inkomen dan op een beleid t.a.v. de pachten zelf.

Zowel wetenschappelijk als economisch-politiek is het echter onjuist de pacht als een rest-inkomen te beschouwen. Wetenschappelijk is zulks onjuist, aangezien de pacht eenvoudige de prijs is van een der kostencomponenten waarmee de ondernemer te rekenen heeft, en aangezien verder tussen de wisselende opbrengstwaarde van het product en de contractueel bepaalde beloningen der diverse productiefactoren de ondernemerswinst staat, die zelf een rest-inkomen uitmaakt. Zodra men de aanwezigheid van ondernemerswinst, te onderscheiden van ondernemersloon, veronderstelt, is het uitgesloten de pacht als restpost te beschouwen. Economisch-politiek is het onjuist de pacht als een restpost te beschouwen, aangezien dan het gevaar groot is dat men uit het oog verliest, dat er zeker verband

bestaat tussen de hoogte van de pachtprizen en het aanbod van boerderijen, het aanbod van landbouwgrond en de productiemethodes. Ook bestaat het gevaar, dat men de invloed van het pachtprizeniveau op de bevolkingsdruk en op de richting der investeringen uit het oog verliest.

De invloed van de pachtprijsbeheersing op het aanbod van boerderijen.

Het zal weinig betoog behoeven, dat wanneer de pachten niet meer toereikend zijn om naast een levensonderhoud voor de grondeigenaar de kosten van onderhoud van het gebouwenkapitaal te dekken, gerekend moet worden op een uitputting van dit kapitaal. Hier schuilt een innerlijke tegenstrijdigheid in een politiek, die gericht is op bescherming van het inkomen der grondgebruikers, doch tegelijkertijd de basis ondermijnt waarop dit inkomen berust.

De invloed van de pachtprijsbeheersing op het aanbod van grond.

Het moge waar zijn, dat de pachtprijs geen invloed heeft op de omvang van het aardoppervlak, doch het valt anderzijds toch ook niet te ontkennen, dat het aanbod van landbouwgrond wel degelijk voor verandering vatbaar is, en dat hierbij de hoogte van de pachten van invloed is.

Belangrijke delen van het Nederlandse areaal kunnen slechts ten koste van aanzienlijke bedragen vrij gehouden worden van wateroverlast, andere delen behoeven irrigatie. Wanneer de pachten niet toereikend zijn om deze kosten te dekken, dan zullen deze gebieden vroeg of laat moeten worden prijsgegeven.

Ten slotte moge de aandacht gevraagd worden voor de landaanwinningen, ontginningen en herontginningen, waarop Nederland nogal trots is. Naar onze mening zijn deze irrendabele investeringen in het huidige tijdsbestek allerminst verantwoord, doch dat daargelaten verdient het toch de aandacht, dat de druk, welke deze werken op de Schatkist uitoefenen, ernstiger is naarmate de pachten lager zijn. Aangezien de belastingdruk in velerlei opzicht als een ernstig euvel moet worden beschouwd en als zodanig bij de bepaling van het beleid in aanmerking

¹⁾ Het eerste deel van dit artikel werd gepubliceerd in „E.-S.B.” van 19 September 1951, blz. 697.

dient te worden genomen, kan men concluderen, dat het fixeren der pachten op een te laag niveau de bezwaren aan deze werken verbonden verergert en uitbreiding van het aanbod van landbouwgrond in de weg staat.

De invloed van de pacht prijsbeheersing op de productiemethodes.

Bij de beoordeling van deze invloed dient men onderscheid te maken tussen de ondernemers, die reeds rationeel handelen en degenen, die daar nog niet aan toe zijn.

Wat deze laatste betreft, kan men opmerken, gelijk Prof. Minderhoud deed, dat lage pachten vaak luie boeren kweken, en dat omgekeerd een hoge pacht vaak bevorderlijk is voor de activiteit en, op de langere duur bezien, vaak voor de betrokken boeren heilzamer dan een lage.

Wat de eerstbedoelden betreft, wij stellen ons bijv. een Groningse bouwboer voor, kan men opmerken, dat ook bij hem de in het voorafgaande bedoelde stimulans niet geheel afwezig behoeft te zijn, doch dat van meer belang moet worden geacht de invloed welke van de hoogte van de pacht prijs op zijn bedrijfsmethodes wordt uitgeoefend. Wij doelen hier op de hoeveelheden arbeid, kapitaalgoederen en grond, welke door hem in samenwerking zullen worden gebracht. Het lijkt ons op theoretische gronden niet onaannemelijk, dat, gegeven de prijs van kapitaalgoederen, een lage pacht prijs tot extensievere bebouwing aanleiding zal geven dan bij een hogere pacht prijs. Een lage pacht prijs zou dan bijv. een ongunstige invloed kunnen uitoefenen op de markt voor landarbeid.

Men moet op dit punt niet eenvoudig de pacht prijs tegenover het ondernemersinkomen stellen, doch hem zien in verhouding tot het totaal der kosten. Naarmate de pacht prijs een kleiner percentage van dit totaal uitmaakt, zullen de mogelijkheden om een eventuele verhoging van de pacht prijs door interne aanpassingen op te vangen talrijker zijn.

Wanneer men de in onderstaande tabel weergegeven cijfers beziet betreffende de totale opbrengst, de totale kosten, de pacht, het gezinsinkomen en het netto-overschot, die het Landbouw-Economisch Instituut publiceerde in de „Statistiek van de Bedrijfsuitkomsten in de Landbouw over het jaar 1949-1950” (L.-E.I.'s Gravenhage 1950), lijkt het vermoeden gewettigd, dat de ruimte voor aanpassingen, als door ons bedoeld, inderdaad aanwezig is.

In het totaal der kosten is het (geschatte) arbeidsloon van de ondernemer en diens gezinsleden voor de door dezen verrichte handenarbeid begrepen, evenals de pacht. Het netto-overschot vormt het verschil tussen de totale opbrengst en de totale kosten.

Bedrijfsuitkomsten voor verschillende landbouwgebieden in 1949/1950.

(in gulden per ha)

Landbouwgebieden	Totale bruto-opbr.	Totale kosten	Pacht-waarde	Gezinsinkomen	Netto-overschot
Zee kleigronden	1.243	939	114	394	304
Rivier kleigronden	952	871	89	361	81
Lössgronden	1.035	1.019	98	438	16
Weidestrekten	1.180	953	99	428	227
Zandstrekten	1.037	951	68	417	86
Veekolonien	1.104	933	92	347	171
Duingronden	1.007	871	95	324	136

Bij vergelijking van de cijfers der netto-overschotten voor het jaar 1949/1950 met die der twee voorafgaande jaren, blijkt, dat voor alle landbouwgebieden een regelmatig stijgende lijn is waar te nemen.

De invloed van de pacht prijsbeheersing op de bevolkingsdruk.

Gelijk bekend, worstelt Nederland met het probleem van een aanmerkelijke bevolkingsdruk. De belangstelling

voor dit vraagstuk is van vrij recente datum, de feiten echter, met name in de agrarische sfeer, zijn van veel vroegere datum. Alhoewel het bevolkingsaccres in deze sfeer stellig niet geringer is dan in Nederland in het algemeen, blijkt het percentage van de Nederlandse beroepsbevolking werkzaam in de landbouw voortdurend te dalen. Dit betekent dus, dat voortdurend een afvloeiing van arbeidskrachten uit de landbouw zich heeft voorgedaan.

Dit wil niet zeggen, dat deze afvloeiing zich voltrekt zonder storingen. Pro memorie vermelden wij hier, dat deze afvloeiing in de jaren tussen 1930 en 1940 ernstig werd belemmerd door het gebrek aan werkgelegenheid in de industrie. Zelfs echter als de mogelijkheid om elders emplot te vinden gegeven is, gaat zij gepaard met de overwinning van grote weerstanden, belemmerd als zij wordt door de aangeboren en soms ook wel aangewakkerde gehechtheid aan het boerenbedrijf, door de onbekendheid met het andere milieu en niet in het laatst doordat vaak pas wanneer het te laat is de vraag wordt opgeworpen, of het niet beter ware buiten de landbouw emplot te zoeken.

Zodoende is het begrijpelijk, dat reeds verscheidene jaren in de landbouw zich het verschijnsel van de gecamoufleerde werkloosheid voordoet, met name op de zandgronden. Dit is zowel sociaal als economisch een betreurenswaardige toestand, die slechts kan worden verholpen door enerzijds mogelijkheden te openen, anderzijds een prikkel aan te leggen, waardoor de opgroeiende jeugd tijdig een werkkring buiten de landbouw zoekt.

Nu wijst de ervaring uit, dat ruime gezinsinkomens de ouders er gemakkelijk toe verleiden om hun kinderen thuis te houden, waardoor de jaren, waarin de keuze nog mogelijk is vaak ongebruikt verstrijken. Het komt ons voor, dat met name voor de zandgronden de pacht prijs politiek tot gevolg heeft, dat de bevolkingsdruk wordt verergerd.

Overigens dient men te bedenken, dat een groot deel, ongeveer de helft, van het Nederlandse areaal wordt geëxploiteerd door eigen-geërfde boeren. De lage pacht prijs nu brengt mede — gelijk Prof. Minderhoud naar voren bracht —, dat het voor de ouder wordende boer zeer bezwaarlijk is zich uit de zaken terug te trekken en te gaan leven van de opbrengsten van zijn grondbezit. De noodzakelijke doorstroming der generaties wordt daardoor vertraagd en de bevolkingsdruk aldus verzwaard.

De invloed van de pacht prijsbeheersing op de investeringen.

Nederland moet aan een groeiende bevolking onderdak en lonende werkgelegenheid verschaffen. Daarvoor heeft het grote investeringen van node. Anderzijds doet het veel, wat een normale kapitaalcreatie in de weg staat, wij vermelden slechts de voortdurend tot uitdrukking komende geringe waardering voor de kapitaalbezitter. Voorts doet het te weinig om het geringe, dat Nederland aan kapitaal ter beschikking staat, een juiste aanwending te geven. Irrendabele projecten worden uitgevoerd, overheidswerken van dubieuze betekenis vinden vlotweg voortgang. Ook de pacht prijs politiek heeft ten gevolge, dat aan de stroom van besparingen een aanwending wordt gegeven, die maatschappelijk weinig waardering verdient.

Het moge duidelijk zijn, dat besparingen, welke bij de grondgebruikers ontstaan, veelal op andere wijze worden aangewend, dan die, welke bij de grondbezitters ontstaan. Het ligt voor de hand, dat besparingen door de grondgebruiker verworven, voor een aanmerkelijk deel zullen worden gebruikt voor de aanschaf van outillage. Nu zal men wellicht geneigd zijn zich te verheugen over de mechanisatie van de landbouw, welke zich aldus voltrekt. Men houde echter voor ogen, dat deze mechanisatie als gevolg van de huidige inkomenspositie zich ook voordoet bij menig gezinsbedrijf, waar de met de mechanisatie gepaard gaande uitstoting van arbeid zich niet kan voltrekken. De mechanisatie bij deze bedrijven is van geheel

andere betekenis, dan bij die, welke met gehuurd personeel werken. Eerstbedoelde mechanisatie lijkt op die van de consumptiehuishouding in gevallen, waar toch geen personeel zou zijn gebruikt en dus ook niet kan worden uitgespaard, doch eenvoudig wat meer gemak aan de huismoeder wordt verschafte.

Zouden, als gevolg van een andere inkomensverdeling deze zelfde besparingen bij de grondeigenaars zijn ontstaan, dan zou een andere investering zijn geschied, die vermoedelijk meer in het belang der samenleving zou zijn geweest.

Zo niet, hoe dan wel?

Wij gaven in het voorafgaande aan, aan welke eisen naar onze opvatting een sociale politiek moet voldoen. Wij constateerden, dat de pachtprijspolitiek daaraan niet voldoet, integendeel belemmeringen aan een zodanige politiek in de weg legt. Hoe het dan wel moet?

Volledige vrijheid willen wij niet bepleiten, daarvoor is de markt te onevenwichtig geworden, en dat zou ook niet verenigbaar zijn met de pachtpolitiek in het algemeen. Zou men thans op slag en stoot de pachtprijsvorming volledig vrij laten, een nutteloze verschuiving van personen zou zich voordoen, en de pachtprijzen zouden een niveau bereiken, dat op de duur toch niet te handhaven zou zijn. Een aanpassing der pachtprijzen aan wat met meer reden als een evenwichtsprijsniveau zou kunnen worden beschouwd, gepaard gaande met maatregelen om de bevolkingsdruk in de landbouw te verminderen, zouden wij echter wel willen bepleiten.

De vraag, of een verhoging der pachtprijzen, voor zover niet strekkende tot dekking van eigenaarslasten, aan de grondeigenaars ten goede moet komen, is slechts ten dele van economische en sociale aard. Zij raakt aan een der grondslagen van onze samenleving, de erkenning van het recht van de private eigendom.

Wageningen.

Prof. Dr Th. L. M. THURLINGS.

De evolutie van de monetaire politiek als instrument van de economische politiek

Enige maanden geleden heeft de Hogeschoolraad van de Nederlandsche Economische Hoogeschool de goede gedachte gehad om voor diegenen, die in Rotterdam het candidaats- of doctoraal diploma hadden behaald, een zgn. herscholingsweekend te organiseren. Dit weekend, dat op 8 en 9 September jl. heeft plaatsgevonden, was — zoals uit de naam reeds blijkt — georganiseerd om de Rotterdamse afgestudeerden te herscholen met betrekking tot een bepaald onderdeel van de economie; om hun kennis op dit gebied onder deskundige leiding weer eens op te frissen of aan te vullen.

Dat de leiding inderdaad deskundig was moge blijken uit het feit, dat inleiders zijn opgetreden de hoogleraren Mr J. G. Koopmans, Dr J. Tinbergen en S. Posthuma. In bevredigende mate is aan de oproep van de Hogeschoolraad gevolg gegeven: een 130-tal deelnemers (w.o. enkele hoogleraren in andere vakken) had zich opgegeven en zij behoeven daarvan geen spijt te hebben.

Ondanks de grote moeilijkheid, waarvoor de inleiders stonden, dat het jaar van afstuderen der aanwezigen van 1917 tot 1949 varieerde, zijn zij er, voor zover ik kan beoordelen, in geslaagd de nieuwe denkbeelden en begrippen op monetair gebied duidelijk te maken.

Het navolgende beoogt geen uitvoerig verslag van de inleidingen en van de discussies te geven, daar slechts het bestek van een tijdschriftartikel ter beschikking staat. De bedoeling is, dat men door enkele grepen uit de besproken stof een indruk daarvan zal krijgen, waarbij men de inleiders niet verantwoordelijk mag stellen voor mijn weergave van hun referaten. Allereerst moge dan in het kort worden weergegeven, welke onderwerpen de verschillende inleiders hebben behandeld.

Monetaire politiek.

Prof. Koopmans hield na de opening een korte inleiding, waarin hij dit weekend niet wilde zien als een accentuering van het contrast tussen de kennis van de oudere economen en de huidige stand van het inzicht doch eerder in het licht van de *continuïteit* in het denken.

Evenals later Prof. Tinbergen onderscheiden Prof. Koopmans scherp tussen de doeleinden en de middelen van de economische politiek. Naar doeleinden kan men bijv. betalingsbalanspolitiek, „full-employment”politiek, een politiek, gericht op een maximaal nationaal inkomen e.d. onderscheiden. Onder de middelen vallen im- en exportpolitiek,

loon- en prijspolitiek, investeringspolitiek, belastingpolitiek, budgettaire politiek e.d. De *monetaire politiek* behoort bij de middelen; zij omvat een groot aantal onderdelen, als discontopolitiek, open marktpolitiek, quantitatieve en kwalitatieve creditcontrole, eventueel blokkeringsmaatregelen enz., die alle gericht zijn op een intermediair doel, nl. beïnvloeding van de koopkrachtstroom naar omvang en eventueel ook naar richting, teneinde monetair evenwicht te verkrijgen. Dit intermediaire doel ontleent zijn waarde aan andere meer fundamentele doelstellingen.

Als belangrijk studie-object zag Prof. Koopmans de evolutie in de verhouding tussen enerzijds de monetaire politiek en anderzijds de economische politiek buiten de monetaire sfeer: wordt de monetaire politiek verdrongen door andere maatregelen of houdt zij dezelfde betekenis? Die onderlinge verhouding wilde hij bezien naar het gezichtspunt: complementariteit of alternativiteit. Bij de alternatieve gedachtegang kan men zich dan bijv. afvragen: „wordt de monetaire politiek minder belangrijk naarmate andere middelen meer op de voorgrond komen?” ofwel „kan een juiste toepassing van de monetaire politiek andere middelen overbodig maken?” (zoals bijv. de zuiver-monetaire conjunctuurtheorie stelt).

Na deze inleiding, die de deelnemers op indringende wijze in de problemen binnenleidde, kwam Prof. Tinbergen aan het woord.

Nieuwe denkinstrumenten.

Prof. Tinbergen stelde zich in zijn referaat ten doel het een en ander te vertellen over de nieuwe denkinstrumenten bij de economische politiek en over de toepassing hiervan bij het Centraal Planbureau.

Zo zette hij uiteen, dat de macro-economische modellen, die een vereenvoudiging van de werkelijkheid zijn, ten doel hebben het goed kunnen doordenken van de voornaamste relaties in de volkshuishouding. Deze beschouwingswijze werkt daarom met globale grootheden als nationaal inkomen, totale investeringen, totale consumptie e.d.

Tevens zette de inleider het nut van de wiskunde voor de economie uiteen als een administratie, een lijst van de voor een probleem relevante krachten en van hun relaties, doch tevens als hulpmiddel bij het cijfermatig bepalen van gevolgen. Tegen de wiskundige methode wordt wel aangevoerd, dat men met een theoretische redenering stap voor stap steeds nader tot de oplossing

komt en dat de mathematische methode tot een „nacht-trein“-oplossing leidt. Daartegenover stelde Prof. Tinbergen, dat men bij simultane relaties niet tot een oplossing kan komen door redenering doch slechts met behulp van wiskundige bewerkingen.

Bij het uitstippelen van de economische politiek moet men zich er van bewust zijn, dat bepaalde doeleinden met elkaar strijdig kunnen zijn, indien men niet over voldoende instrumenten beschikt. Zo zullen een volledige werkgelegenheid en een sluitende betalingsbalans en een stabiel loon- en prijsniveau dikwijls onverenigbaar zijn. Wil men de beide eerste doelstellingen, dan zal men als instrument de loonpolitiek moeten kunnen hanteren.

Prof. Tinbergen wees ook op het meer of minder efficiënte van bepaalde instrumenten, d.w.z. de meer of minder sterke invloed, die het gebruik van dat instrument heeft. Zo achtte de inleider de rente als instrument niet erg effectief (met welke mening Prof. Koopmans het, althans wat de invloed op de investeringen betreft, niet geheel eens bleek te zijn), evenmin bijv. de wisselkoers. Wel efficiënt is daarentegen de prijs van onderdelen ten opzichte van het geheel, bijv. de spaarbankrente, de prijs van één aanbieder enz. Zeer sterk achtte spreker het monetaire effect van de overheidshuishouding.

Na het stelsel van nationale jaarrekeningen in het kort te hebben uiteengezet gaf Prof. Tinbergen nog een voorbeeld van de toepassing van de wiskundige methode, waar- op ik later in dit artikel terugkom.

Monetair evenwicht.

In een boeiend betoog behandelde Prof. Koopmans op de avond van de eerste dag het monetair evenwicht, waar- bij hij als uitgangspunt nam het prae-advies, dat Prof. Hennipman in 1943 voor de Vereniging voor Staathuis- houdkunde had uitgebracht. De vraagstelling van toen is thans weer in hoge mate actueel; men denke slechts aan het probleem van fysieke investeringscontroles tegenover credietbeperking.

Prof. Koopmans gaf (en op dit deel van zijn referaat zou ik wat dieper willen ingaan) de volgende definities van monetair evenwicht, die echter zijns inziens alle drie identiek zijn.

1. Sparen = investeren, mits beide begrippen *ex ante* worden genomen.

Op de begrippen *ex ante* en *ex post* ging Prof. Koopmans — zoals de jongeren uit de deelnemerskring wel niet anders verwacht hadden — uitvoerig in. Sparen en investeren geschieden ten dele door andere subjecten en de *plannen* tot beide behoeven dus niet met elkaar overeen te stemmen (*ex ante*). Doen zij dat niet, dan treden echter bepaalde spanningen op, die maken, dat na afloop van een bepaalde relevante periode de besparingen en investeringen aan elkaar gelijk zijn (*ex post*), waarna de spanning is verdwenen. Deze laatste gelijkheid zegt dus niets omtrent het monetair evenwicht, want zij is juist door een inflatoir of deflatoir proces tot stand gekomen; slechts indien sparen en investeren ook *ex ante* aan elkaar gelijk zijn, is er sprake van monetair evenwicht. De *ex ante* - *ex post* begrippen kunnen ook op andere problemen worden toegepast: zo behoeft de betalingsbalans *ex ante* niet in evenwicht te zijn; indien zich dit voordoet zal een zodanig proces in werking treden, dat er, hoe dan ook, *ex post* wel evenwicht is.

2. Als tweede definitie van monetair evenwicht stelde Prof. Koopmans, dat de som van de toe- en afnemingen van de geldhoeveelheid overeenstemt met de som van de toe- en afnemingen in de (gewenste) kasvoorraden. Ook hier moet deze overeenstemming *ex ante* zijn, want *ex post* spreekt ook dit vanzelf!

3. De modernste formulering is, dat de totale actieve vraag naar goederen en diensten gelijk moet zijn aan de waarde van de lopende productie in dezelfde periode,

hetgeen wil zeggen, dat er noch meer, noch minder wordt uitgegeven dan het lopende inkomen.

Bij deze definitie zijn de geldhoeveelheid en de omloop- snelheid niet uitgeschakeld, doch zij treden slechts als symptomen op. Essentieel is de actieve koopkrachtstroom, die op haar beurt de resultante is van *koopwil* en *koopkracht*.

Tot de bronnen van koopkracht behoren: het lopende inkomen, ontpotting van kasmiddelen, geldschepping, verkoop van beleggingswaarden. Als inflatoir is dan te beschouwen ontpotting, geldschepping ten behoeve van Overheid of particuliere sector, verkoop van beleggingswaarden met besteding van de opbrengst voor consumptie of investering, alles voor zover niet tegenovergestelde deflatoire krachten werken.

Wie effecten verkoopt en de opbrengst oppot zet de spaarfunctie voort en in dat geval vindt er dus geen inflatie plaats; wie daarentegen de opbrengst investeert of consumeert, begaat op zichzelf een inflatoire daad. Daar kan uiteraard een besparing (*ex ante*) van anderen tegenover staan en dan blijft het monetair evenwicht gehandhaafd, doch de koper der beleggingswaarden kan ook stilliggend geld hiervoor mobiliseren of bankcrediet opnemen en dan wordt de inflatoire besteding van de verkoper dus niet door een deflatoire kracht gecompenseerd.

In dit verband bracht Prof. Koopmans ook nog de rente-voet ter sprake. Indien de verkoop van effecten een koers- druk, dus een rentestijging, tot stand brengt, is het mogelijk dat elders een marginale investering wordt afgeschrikt en dat de besteding van de verkoper dus per saldo niet inflatoir werkt.

Bij de discussies over de geldzuivering en de deblok- kering is deze gehele problematiek verdiept: Prof. Koopmans wees er nog eens op, dat het in die tijd niet mogelijk was om (a) een versnelde deblokering, (b) een stabiele rentevoet en (c) het monetair evenwicht alle drie gelijk- tijdig te verwezenlijken (vgl. het door Prof. Tinbergen over tegenstrijdige doelstellingen opgemerkte).

Van veel belang gedurende de laatste tijd is de inflatoire besteding, die plaatsvindt als „near-money“, bijv. spaar- banktegoed of schatkistpapier (niet in handen van banken) wordt omgezet in geld; de Overheid is verplicht het schat- kistpapier na de vervaltermijn af te lossen en scheidt dus geld ten behoeve van besteding door anderen. Slechts indien de Staat tegelijkertijd eenzelfde extra bedrag aan besparingen kan onttrekken, wat in het algemeen niet mogelijk zal zijn, wordt onder deze omstandigheden het monetair evenwicht gehandhaafd.

Het monetair evenwicht kan uiteraard aan andere doel- stellingen worden opgeofferd, zoals aan psychologische overwegingen, bijv. aan de bereiking of handhaving van een bepaald nominaal loonniveau. Met name bij een toe- stand van „under-employment“ kan het gewenst zijn het monetair evenwicht bewust prijs te geven om een grotere werkgelegenheid te bereiken.

Tenslotte gaf Prof. Koopmans nog een betoog over het monetaire evenwicht in verband met de betalingsbalans, doch dit zal later in dit overzicht nog ter sprake komen.

Het internationale aspect.

De derde inleider, Prof. Posthuma, bezag de geldproble- men in internationaal verband.

In het bloeitijdperk van de gouden standaard gold de stabiliteit van de wisselkoers als een axioma, terwijl men het conjunctuurverloop als een gegeven beschouwde. Verstoringen als bijv. een misoogst of het aflossen van schul- den konden een goudafvloed naar het buitenland veroor- zaken en door de daarmee gepaard gaande prijsdaling kwam er evenwicht.

Na de eerste wereldoorlog kwam men tot het inzicht; dat de veranderingen in de productiebezetting bij een der- gelijke verstoring dikwijls belangrijker zijn dan de prijs

bewegingen, niet het minst door het cumulatieve effect er van.

Evenals in de periode 1920-1940 zijn er thans (bijv. in de Verenigde Staten) schrijvers, die het herstel van een vrij handels- en betalingsverkeer voorop stellen, eventueel als tussenschakel tot een herstel van de gouden standaard en anderen (bijv. in Engeland), die het interne evenwicht primair achten.

Een derde groep gaat bij voorbaat uit van de noodzaak tot het aanvaarden van een compromis.

De inleider gaf vervolgens een interessant overzicht van de werkwijze van de Europese Betalingsunie, op de details waarvan ik niet inga, aangezien Prof. Posthuma zelf over dit onderwerp onlangs een uitvoerig artikel in dit blad schreef¹⁾.

Niet onvermeld mag echter blijven wat gezegd werd omtrent de mogelijkheid om de interne monetaire situatie zo te beïnvloeden, dat er extern evenwicht uit zou resulteren. Prof. Posthuma wees er dienaangaande op, dat de bereidheid tot het nemen van zulke maatregelen thans veel geringer is dan onder de gouden standaard, omdat men thans veel meer geneigd is in plaats van een stabiele wisselkoers het handhaven van een volledige werkgelegenheid als axioma te aanvaarden. Doordat bovendien de deviezenreserves van verschillende landen zoveel lager zijn dan vóór de oorlog is men niet gemakkelijk geneigd om de quantitative invoerrestricties op te heffen. Dit heeft echter ten gevolge dat men goederen in de geliberaliseerde sector gaat kopen of goederen, die anders geëxporteerd hadden kunnen worden, terwijl andere landen tegenmaatregelen gaan nemen. Een aanmerkelijk effect op de betalingsbalans valt zodoende moeilijk te verkrijgen.

Met verschillende voorbeelden toonde Prof. Posthuma nog aan hoe door bepaalde maatregelen in sommige landen in feite een dubbele koersvorming plaatsvindt, die formeel niet is toegelaten.

Automatisch is de opheffing van de betalingsbalans-moeilijkheden niet te verkrijgen; men moet welbewust naar een oplossing streven en in feite zal zo'n oplossing altijd een compromis moeten zijn. Het was Prof. Posthuma gebleken, dat vele landen bereid zijn door het opgeven van eigen verlangens naar een zodanige compromis-oplossing ernstig te streven.

Op de inleidingen volgde een interessante discussie, waarvan in het volgende enkele belangrijke punten zullen worden vermeld. Tevens zal dan gelegenheid zijn enkele kwesties, die uit het voorgaande werden gelicht, te bespreken.

Ex ante-ex post.

Aan Prof. Koopmans werd de vraag gesteld hoe de ex ante-grootheden meetbaar waren. Het antwoord luidde, dat dit in beginsel niet het geval was, althans niet rechtstreeks. Prof. Koopmans achtte het echter beter om te erkennen, dat men geen betrouwbaar kompas heeft, dan om ten onrechte op een onbetrouwbaar kompas te zeilen. Het voeren van de monetaire politiek zal moeten geschieden, niet op basis van één of enkele cijfers of een min of meer „mechanische” combinatie daarvan, doch door het kritisch bezien van alle beschikbare statistische gegevens, die uiteraard ex post-gegevens zijn (Prof. Tinbergen bracht overigens nog deze correctie aan, dat men in enkele landen, w.o. Nederland, thans gegevens inzake investeringsplannen, dus wel ex ante-gegevens verzamelt).

Ook aan Prof. Tinbergen werden op dit terrein vragen gesteld, nl. inzake het ex post-karakter der nationale jaarrekeningen, hetgeen hem gelegenheid gaf te verklaren, dat hij niet dezelfde waarde aan de begrippen ex ante en ex post hecht als Prof. Koopmans. Door een dynamische behandeling met voldoende korte perioden konden deze

begrippen zijns inziens worden vermeden. Spreker gaf als eenvoudig voorbeeld, dat er van een goed een aanbod van 10 is, en dat de vraag op een bepaald ogenblik 11 is. De voorraad, indien aanwezig, zal dan teruglopen met 1 en daaruit kan men het gebeurde aflezen.

Prof. Koopmans wees er hiertegenover echter weer op, dat de voorraad ex post in dat geval afweek van de voorraad ex ante! Hij verduidelijkte de begrippen nog door er op te wijzen, dat zij ook kunnen worden vertaald in andere begrippen. Zo is bijv. bij een onafhankelijk variabele of inelastische grootheid de ex ante-waarde gelijk aan de ex post-waarde, terwijl bij een afhankelijk variabele of elastische grootheid ex ante- en ex post-waarden veelal niet aan elkaar gelijk zullen zijn. Alleen ex post gezien blijkt echter niet welke factor de elastische is geweest, d.w.z. als stootkussen heeft gediend.

Naar ik meen, is door dit weekend de grote waarde van dit begrippenstelsel voor de theoretische analyse en het inzicht in deze vraagstukken voor de deelnemers wel duidelijk geworden, doch tevens is daarbij tot uiting gekomen, dat voor het voeren van de monetaire politiek in de praktijk meer nodig is, waarbij het door Prof. Tinbergen naar voren gebrachte denkapparaat, mits omzichtig gebruikt, goede diensten kan bewijzen.

En dit brengt mij tot een tweede punt, dat enigszins uitvoerig de aandacht verdient, nl. het vraagstuk van monetair evenwicht en betalingsbalans.

Monetair evenwicht en betalingsbalans.

Prof. Tinbergen had in zijn referaat de volgende vergelijking gegeven:

$$y = x + E - I$$

(inkomen is gelijk aan uitgaven plus export minus import)

$$\text{derhalve } y - x = E - I$$

$$x - y = I - E$$

$$\text{of wel } S = D \quad (1)$$

D is het deficit op de betalingsbalans. Wat er meer wordt uitgegeven dan het inkomen vormt het betalingsbalans-tekort.

Daarnaast onderscheidde Prof. Tinbergen: *a* de huishoudingen, die zonder beroep op bankcrediet financieren en *b* de huishoudingen, die wel op bankcrediet zijn aange-

wezen. Indien M_1 en M_2 de kassen aan het begin en het einde der periode zijn, *B* de betalingen, *O* de ontvangsten en *C* de geldcreatie aanduiden, dan geldt voor de eerste groep:

$$M_1^a - M_2^a = B^a - O^a$$

$$\text{Voor groep } b \text{ geldt: } C + M_1^b - M_2^b = B^b - O^b$$

$$C + M_1 - M_2 = S \quad (2)$$

Uit (1) en (2) volgt dan: $C + M_1 - M_2 = D$. *D* is bij

eerste benadering de netto-afgifte van vreemde valuta door het bankwezen en daaruit volgt dus dat deze afgifte gelijk is aan de geldcreatie en het beroep op kasvoorraden, dus aan de „inflationary gap”. Tevens is op deze wijze een illustratie gegeven van het overeenkomstige betoog in het laatste jaarverslag van De Nederlandsche Bank, volgens hetwelk men voor 1950 *D* op 1.100, *C* op 629 en M_1 , M_2 op 471 miljoen gulden moet stellen.

Prof. Koopmans bleek het in dit verband met het tweede gedeelte van de stelling van Dr Holtrop: „Herstel van het monetaire evenwicht ligt binnen ons bereik; herstel van

¹⁾ „Een jaar Europese Betalingsunie”, in „E.-S.B.” van 18 Juli 1951, blz. 528.

het betalingsbalansevenwicht zal daar met zekerheid op volgen" niet geheel eens te zijn.

Deze stelling veronderstelt een soepele prijsvorming en deze is er dikwijls niet. Ook indien er intern monetair evenwicht is kan er een betalingsbalanstekort bestaan, doordat er nl. een grotere „propensity to import” van het binnenland dan van de buitenwereld is. Dit zou zich kunnen redresseren door een relatieve prijsdaling der binnenlandse goederen te verwezenlijken hetzij door een nominale prijsdaling (die echter dikwijls door een zekere verstarring niet mogelijk is), of door devaluatie. In beide gevallen geschiedt het herstel van het evenwicht via het zgn. *substitutie-effect*. Wenst men geen van beide middelen, dan zal men of de liberalisatie van het handelsverkeer, of de volledige werkgelegenheid moeten opofferen. In het laatste geval zal via een reële inkomensverlaging (dus via het zgn. *inkomens-effect*) een invoervermindering en daardoor een vermindering van het betalingsbalanstekort kunnen worden bereikt. Dit zou dus een verstoring van het monetair evenwicht impliceren (deflatie). Wenst men deze consequentie niet en wil men ook de liberalisatie handhaven, dan is of een fluctuerende wisselkoers of een fluctuerend binnenlands prijs- en loonniveau noodzakelijk.

Kreeg men uit het betoog van Prof. Koopmans de indruk, dat hij in het zojuist gestelde geval een terugkeer op de weg naar de liberalisatie niet geheel afwees, Prof. Posthuma waarschuwde er ernstig tegen, dat juist Nederland met zijn veelal zwakke exportproducten dit zou propageren. Om tot een evenwicht te geraken met de E.B.U.-landen was zijns inziens slechts een beperkte interne restrictie nodig, die wel op te brengen zou zijn.

Tegenover de Verenigde Staten staat het anders: in dit opzicht dienen de Westeuropese landen een gezamenlijke politiek te voeren. Indien de Verenigde Staten een actieve betalingsbalans willen handhaven dienen zij daaruit de consequentie te trekken en voor het overschot crediet te verlenen. Anders kan dit overschot uiteraard niet in stand blijven.

Terugkomend op de bovengegeven vergelijkingen van Prof. Tinbergen dient nog te worden vermeld, dat Prof. Koopmans hiërtegen en tegen de nationale jaarrekeningen dit bezwaar had, dat deze definitievergelijkingen (dus ex post-relaties) suggereerden, dat de verstoring van het monetair evenwicht steeds zonder meer uit het tekort op de betalingsbalans zou kunnen worden afgelezen. Dit is niet altijd zo: de verstoring van het monetair evenwicht kan zich ook in het binnenland manifesteren *zonder* dat dit uit de betalingsbalanscijfers blijkt.

Slot.

Tot zover de korte weergave van het besprokene. Tot slot nog enkele opmerkingen.

De behoefte aan een *voortgezette* „herscholing” bleek uit een vraag aan Prof. Tinbergen gesteld; of het niet nuttig zou zijn, indien de vakbladen of eventueel een nieuw orgaan meer in deze richting zouden doen. Prof. Tinbergen vond, dat er reeds voldoende periodieken waren doch uitte de suggestie, dat in een veel gelezen tijdschrift (de „E.-S.B.” bijv.) regelmatig een soort wegwijzer door de literatuur met betrekking tot een bepaald onderdeel der economie zou worden geplaatst. Deze wegwijzer zou dan door de docenten moeten worden verzorgd.

Ik zou op deze suggestie nog eens met nadruk de aandacht willen vestigen. Velen hebben maar beperkte tijd en willen slechts globaal bij blijven; anderen willen zich in bepaalde onderdelen van onze wetenschap wat meer verdiepen. De wegwijzer zou daarom voor elk boek en eventueel elk in aanmerking komend tijdschriftartikel moeten aangeven, wat er in behandeld wordt, of de inhoud voor „gevorderden” of voor „beginners” is e.d. Ik denk bijv. aan de beredeneerde literatuuropgave aan het slot van het door de hoogleraren Korteweg en Keesing geschreven boek „Het moderne geldwezen”.

In aansluiting hierop zou ik nog even de geschriften willen herhalen, die gedurende het herscholingsweekend zijn genoemd voor hen, die van de behandelde stof iets meer zouden willen weten.

Voor een eenvoudige en heldere uiteenzetting en toepassing van de wiskundige methode noemde Prof. Tinbergen het proefschrift van Dr G. Stuvél „The exchange stability problem” (1950).

De ex ante- en ex post-begrippen worden uitvoerig besproken in de dissertatie van Prof. Dr J. Zijlstra „De omloopssnelheid van het geld en zijn betekenis voor geldwaarde en monetair evenwicht” (1948), vooral de bladzijden 151—165.

Een korte duidelijke uiteenzetting van de verschillende inflatoire krachten, van de rol van de rente op monetair gebied en van het monetair evenwicht vindt men in de bijdrage van Prof. Koopmans tot de bundel opstellen „Weerspiegelde gedachten”, aangeboden aan Prof. Dr N. J. Polak (1948). De bijdrage, getiteld „Rentevoet, monetair evenwicht en deblokking” begint op blz. 82 van deze bundel.

Moge dit herscholingsweekend niet het laatste zijn geweest en moge het ook op andere wijze de „herscholing” stimuleren!

's-Gravenhage.

Drs H. W. J. BOSMAN.

De concurrentie tussen Italiaanse en Noordzeehavens¹⁾

De besprekingen tussen de Noordzeehavens inzake het verkrijgen van een nauwe samenwerking naar de idee, geopperd door Mr J. J. Oyevaar, Directeur-Generaal van Scheepvaart, zijn door de Italiaanse vervoerswereld met de grootste aandacht gevolgd, in het bijzonder daar deze besprekingen zijn gevolgd op die, welke tussen Marseille, Genua en Savona-Vado Ligure in Maart jl. te Genua plaatsvonden.

Alvorens uiteen te zetten, waarom er in Italiaanse vervoerskringen zo'n belangstelling bestaat voor de samenwerking tussen Noordzeehavens, dienen twee belangrijke omstandigheden te worden gezien, t.w. 1. de huidige verhouding tussen Italiaanse en Franse Middellandse Zeehavens; 2. het feit, dat de concurrentie van de Duitse Noordzeehavens met de havens van Rotterdam, Amster-

dam en Antwerpen niet alleen Triëst en Venetië beïnvloedt, maar ook de Westitaliaanse havens, daar op elke concessie, die Duitsland in Hamburg en Bremen doet, onmiddellijk gereageerd wordt door de Benelux-havens, welke rechtstreeks concurreren met Italiaanse havens, in het bijzonder met Genua, Savona-Vado Ligure en Livorno, wat het Zwitserse verkeer betreft.

Ten aanzien van de verhouding tussen de Italiaanse en Franse Middellandse Zeehavens, dient te worden opgemerkt, dat de afspraken tussen Genua, Savona - Vado Ligure en Marseille, de concurrentie tussen de drie betreffende havens niet heeft weggenomen, hoewel bepaald is, dat afgezien zal worden van het nemen van kunstmatige stappen ten einde het verkeer van de natuurlijke routes af te leiden.

In de eerste plaats zij er op gewezen, dat het vervoer in de twee havens grote verschillen vertoont.

¹⁾ Dit artikel is vertaald uit het Engels. Red.

	Marseille en nabij gelegen havens		Genua	
	aangevoerd	uitgevoerd	aangevoerd	uitgevoerd
(in tonnen)				
1913	5.886.217	3.052.435	6.215.306	1.211.966
1938	6.712.031	2.744.816	5.674.664	1.313.151
1949	7.251.898	3.056.515	6.327.487	941.151
1950	7.319.576	3.994.841	6.799.164	975.530

Ofschoon in 1950 de toeneming in Marseille vooral het gevolg is geweest van de toegenomen bedrijvigheid in de nabij gelegen havens (Port du Bouc, Caronte enz.), welke het gevolg was van de ontwikkeling der petroleumindustrie veel meer dan van een vergrote commerciële activiteit, en ondanks het feit, dat het scheepvaartverkeer van Marseille dat van Genua overtreft, moet niet uit het oog worden verloren, dat, terwijl in Marseille de verhouding tussen in- en uitvoer 2 : 1 is, die in Genua 7 : 1 bedraagt, waardoor de reders, die regelmatige diensten onderhouden op de Franse haven, lagere vrachten berekenen dan reders, die Genua in hun vaarplan opnemen. Dit verklaart waarom Genuese reders onlangs aandrongen op het instellen van een „freight pool” voor de lijnen, die regelmatige diensten onderhouden van Marseille naar Levantijnse havens, naar het voorbeeld van de „freight pool”, die bestaat tussen Genua en de Levantijnse havens. In feite vinden zelfs ondernemingen te Milaan en Turijn het voordeliger goederen, bestemd voor Griekenland, Egypte en Turkije, te verschepen via haar Franse dochtermaatschappijen dan gebruik te maken van de havens van Genua en Savona, uitsluitend wegens de lagere vrachttarieven bij verscheping van de Franse haven uit.

Het is duidelijk, dat onder deze omstandigheden Marseille zich ten opzichte van Italiaanse havens niet heeft willen verbinden om speciale reducties voor lossen, laden of opslag te verlenen dan wel in de noodzakelijkheid verkeert speciale vrachttarieven voor de Zwitserse doorvoerhandel van de Franse spoorwegen te verkrijgen. Immers bieden de zeevrachten op zich zelf reeds voordelen. Bovendien is de frequentie in de Franse haven groter. De „Orient Line”, de „P. & O.”, de „Ellerman City Line” evenals andere Noordzee-reders doen Marseille uitsluitend met de in hun expressdiensten naar en van de landen achter het Suez-kanaal varende schepen aan, terwijl slechts de vrachtdiensten van deze reders Genua aanlopen.

Voorts steunt Marseille op de doorvoerhandel tussen Frankrijk en zijn overzeese gebiedsdelen, waarbij speciaal Noord-Frans-Afrika dient te worden genoemd. Op een dergelijke doorvoerhandel kunnen Genua en de andere Italiaanse havens niet bogen. De aanvoer van steenkool maakte in Genua gedurende 1950 30 pCt van de totale import uit, in Savona 65 pCt van het totaal aan geloste goederen, terwijl in Marseille de import van steenkool in 1950 2 pCt van het totale vervoer bedroeg. Dit verschil hangt samen met het feit, dat Frankrijk zelf over deze grondstof beschikt, terwijl Italië geheel op import van steenkool is aangewezen.

De positie van Marseille, Genua en Savona-Vado Ligure verschilt ook ten opzichte van het vraagstuk van de Zwitserse doorvoerhandel. Marseille is de afscheephaven voor West-Zwitserland, Genua en Savona-Vado Ligure zijn de afscheephavens voor Centraal- en Oost-Zwitserland. Dit verklaart, waarom men in Westitaliaanse havenkringen tegen het graven van de tunnel door de Mont Blanc is, welke de route naar Genève (gelegen in het achterland van Marseille) korter zou maken, en waarom zij voorstanders zijn van het aanleggen van een weg en het graven van een tunnel, welke de Italiaanse havens rechtstreeks zou verbinden met Centraal-Zwitserland.

De Zwitserse doorvoerhandel over Genua en Savona-Vado Ligure is na de oorlog geslonken tot resp. 700.000

en 1 mln ton per jaar; over Marseille bedraagt hij niet meer dan 100.000 ton. Terwijl in Genua 80 pCt der voor rekening van Zwitserland uit het buitenland aankomende goederen bestaat uit granen, oliezuur, olie en petroleumproducten, bestaan de voor Zwitserland bestemde goederen die in Savona-Vado Ligure aankomen, practisch uitsluitend uit steenkool en petroleumproducten. De positie dezer twee Italiaanse havens ten opzichte van de Zwitserse doorvoerhandel zal, voor zover het olie en petroleumproducten betreft, zonder de hulp van speciale concessies met betrekking tot lostarieven, spoortarieven enz., ten eerste verstevigd worden door het aanleggen van een pijpleiding tussen Genua en Rho (Milaan) door de „Condor Company” en een pijpleiding tussen Vado Ligure en Trecate (Novara) door de „Petrolcaltex Co”, daar deze twee leidingen vrijwel tot het vervoerpunt van olie en petroleumproducten naar de Italiaans-Zwitserse grens worden doorgetrokken, aangezien Rho op de route van Milaan naar de Simplon en Trecate aan de Tienorivier ligt, die het Lago Maggiore (dat gedeeltelijk Zwitsers territorium is) voedt.

Ten aanzien van de kolenhandel, die speciaal van de haven van Savona gebruik maakt, dient te worden opgemerkt, dat er een nauwe samenwerking bestaat tussen de onderneming, die de „Savona-San Giuseppe Cairo ropeway” exploiteert (waardoor het mogelijk is een lading steenkool in 8 à 10 uur te lossen) en de „Società Anonima Commerciale Carboni”, die haar hoofdkantoren te Zürich heeft en het vervoer van steenkool voor Zwitserse gasfabrieken verzorgt. Dank zij de snelle lossing te Savona worden de overladingskosten van de steenkool tot een minimum beperkt, terwijl geen kunstmatige afleiding van het vervoer van andere havens plaatsvindt.

Onder deze omstandigheden behoeft het geen betoog, dat er weinig aanleiding voor Italiaanse en Franse Middellandse Zee-havens bestaat om wederkerig concessies te doen teneinde de samenwerking binnen de grenzen, die ook tijdens de onlangs te Genève gehouden besprekingen werden vastgelegd, te bestendigen.

Anderzijds hebben zowel de Franse als de Westitaliaanse havens direct belang bij de rivaliteit tussen de Adriatische en de Duitse Noordzeehavens, daar de concessies, die Triëst en Venetië om Oostenrijkse en Beierse importeurs en exporteurs verlenen teneinde aan de concurrentie van Hamburg en Bremen het hoofd te bieden, de eigen scheepvaartbelangen beïnvloeden. Alle scheepvaartlijnen van de landen achter het Suez-kanaal en de Levant naar Adriatische havens berekenen lagere vrachttarieven dan naar Westitaliaanse havens en Marseille, en zelfs de Italiaanse Staatsspoorwegen zijn gedwongen speciale tarieven te verlenen teneinde de Levantijnse doorvoerhandel via Venetië naar Oostenrijk en Zwitserland te bevorderen. Slechts door tussenkomst van de „American Export Lines”, die zowel bij het vervoer tussen Triëst en Haifa als dat tussen Genua en Haifa zijn geïnteresseerd, is het mogelijk geworden om deze concurrentie te verminderen. Wanneer men rekening houdt met het feit, dat belanghebbenden in Triëst en in Venetië van mening zijn, dat de nieuwe spoorwegtarieven, die op 1 Juli jl. tussen Triëst en Oostenrijk, als gevolg van de Italiaans-Duitse besprekingen in Regensburg, zijn ingegaan, onvoldoende rekening houden met de belangen van de Adriatische doorvoerhandel, daar de Duitse havens de in Regensburg gedane concessies neutraliseren, door middel van lagere los-, laad- en opslagkosten in Hamburg en Bremen en door de lagere zeevrachten, die door Duitse lijnen naar de door haar aangelopen havens worden berekend, dan vraagt men zich af, hoe lang dit zal duren.

Zwitserland, dat direct belang heeft bij de Rijnvaart en derhalve ook bij de activiteit der Benelux-havens, heeft teneinde de Duitse concurrentie het hoofd te bieden,

naast de reeds bestaande verlaagde spoorvervoertarieven voor het gehele Zwitserse verkeer via de Rijnhaven, bijzondere spoorwegtariefconcessies gedaan ten behoeve van Oostenrijkse goederen, die via Bazel worden doorgevoerd, met het gevolg, dat Zwitserse expediteurs er, met behulp van deze verlaagde tarieven, in zijn geslaagd een groot deel van het verkeer van de Po-vallei van de West-Italiaanse naar de Noordzeehavens te leiden. Het is duidelijk, dat, indien er geen overeenkomst tussen de Noordzeehavens zou worden bereikt, de Italiaanse havens met een toenemende concurrentie te kampen zullen krijgen, en er zijn dan ook vele Italianen, die het initiatief van Mr Oyevaar met sympathie hebben begroet, hoewel zij de problemen, welke aan een algemene samenwerking tussen de Europese havens zijn verbonden, niet onderschatten.

Deze sympathie wordt tevens verklaard door het feit, dat een toenemende concurrentie der Noordzeehavens, een reorganisatie van de gehele Italiaanse vervoerspolitiek en vooral het gebruik maken van nog niet benutte mogelijkheden, die weliswaar een zeker succes kunnen verzekeren, doch een grote last zouden leggen op de toch reeds zeer zwaar getroffen Italiaanse belastingbetaler, met zich zouden brengen. Indien het initiatief van Mr Oyevaar geen resultaat zou opleveren, dan zou Italië de spoorwegverbindingen van de Adriatische en de West-Italiaanse havens naar Centraal-Europa moeten verbeteren door het aanleggen van een nieuwe lijn tussen Venetië en Oostenrijk en het aanleggen van de zgn. Stelvio spoorweg, waardoor handel tussen Genua en Duitsland mogelijk zou worden onafhankelijk van doorvoer door Zwitserland, terwijl de afstand tussen de Westitaliaanse havens en München 200 km korter zou worden. Om nog maar niet te spreken van de door vele Italiaanse reders gesteunde gedachte, om verlaagde gecombineerde spoorweg- en scheepvaarttarieven vast te stellen van de Zwitsers-Italiaanse grens via Genua en Savona-Vado Ligure naar alle overzeese havens, die regelmatig worden aangedaan door Italiaanse schepen, waardoor, dank zij de door de Italiaanse Schatkist aan vele Italiaanse lijnen verleende subsidie, grotere vrachtverlagingen kunnen worden bereikt dan op het traject van slechts 190 km van Chiasso naar Genua.

Afgezien van de oppositie, die dit plan voor verlaagde gecombineerde scheepvaart- en spoorwegtarieven ondervindt van de zijde van Italiaanse industriëlen, die beweren, dat de Italiaanse Regering geen offers behoort te brengen om de transportkosten van Centraaleuropese goederen, die met Italiaanse goederen op overzeese markten concurreren, te verlagen, is het duidelijk, dat door dit plan de exploitatiekosten van de door de Italiaanse Staat beheerde lijnen, die gedurende het fiscale jaar 1951/52 reeds 7 mrd lire bedroegen tegen 1 mrd lire in 1949/50, zouden toenemen en het is zeer de vraag, of verdere offers in dit verband zouden kunnen worden gerechtvaardigd door overeenkomstige voordelen uit een toeneming van de buitenlandse doorvoerhandel via Italiaanse havens.

En zouden anderzijds verdere Italiaanse pogingen om de Centraaleuropese doorvoerhandel via Italiaanse havens te bevorderen de huidige samenwerking tussen Genua, Savona-Vado Ligure en Marseille niet beïnvloeden? Deze vraag dienen de Noordzeehavens ernstig te bestuderen, daar juist door het antwoord op deze vraag Italië wellicht de weg zou vinden om de financiële moeilijkheden, die voortvloeien uit de ontwikkeling der concurrentie tussen de Noordeuropese havens enerzijds en de Zuideuropese havens anderzijds, te overwinnen.

In feite is een aantal Franse stoomvaartmaatschappijen, zoals de „Société Générale des Transports Maritimes”, de

„Compagnie Paquet”, de „Nouvelle Compagnie Havraise Peninsulaire”, „Dreyfus” enz., afhankelijk van de lading in Westitaliaanse havens, teneinde die, welke te Marseille, Cette, Port Vendres enz. wordt geboekt, te completeren. Derhalve zou een toeneming van het vervoer van Genua, Savona-Vado Ligure enz., die het gevolg zou zijn van nieuwe spoorwegverbindingen van Genua met Zuid-Oost-Europa en Centraal-Europa, ook ten voordeel strekken van de Franse Middellandse Zee-havens, terwijl Genua, Savona-Vado Ligure enz. er belang bij hebben, dat Marseille haar binnenlandse scheepvaartverbindingen door de Rhône en de Rijn met Noord-West-Europa verbetert, vooral nu deskundigen tot de conclusie zijn gekomen, dat het technisch onmogelijk is om het Lago Maggiore door middel van een kanaal te verbinden met de Thyreense Zee.

Voorts schijnt de Italiaanse Regering, althans voor het ogenblik, niet bereid het Venetiaanse project te steunen, dat het graven van een kanaal beoogt tussen de Adriatische Zee en Locarno aan het Lago Maggiore en 40 à 50 mrd lire zou kosten. Deskundigen zijn van mening, 1. dat een dergelijk kanaal geen directe verbinding tot stand zou brengen tussen de waterwegen van de Po-vallei en de waterwegen van de Rijn; 2. dat, indien men het project beziet uit het oogpunt van de belangen der Italiaanse industriëlen, die grondstoffen uit Westelijke landen importeren, het voor hen niet lonend zou zijn om gebruik te maken van havens aan de Adriatische Zee, zelfs bij het bestaan van een kanaal tot Milaan en Turijn, daar bijv. de vrachttarieven voor steenkool naar Venetië \$ 2½ à 3 per ton hoger zijn dan de vrachttarieven naar Genua of Savona-Vado Ligure, terwijl stookolie voor \$ 2 per ton van Genua uit direct naar de fabrieken in Milaan en Turijn kan worden geleverd; 3. dat de Zwitserse doorvoerhandel via het kanaal, rekening houdend met de huidige ontwikkeling van de Zwitserse buitenlandse handel, de 2 mln ton per jaar niet zou overschrijden, hetgeen onvoldoende zou zijn om de kosten van het graven van het kanaal te dekken.

Naast het directe belang van bepaalde Franse scheepvaartlijnen bij de vaart op Genua, is er nog een punt, dat een Franse tussenkomst om een reorganisatie van de Italiaanse vervoerspolitiek te steunen, zou kunnen begunstigen, nl. het feit, dat zowel het Italiaanse als het Franse Middellandse Zee-verkeer met de landen achter het Suezkanaal beïnvloed worden door de concurrentie van de Noordzee-reders, die een stemmenmeerderheid hebben in de „conferences”, die het vervoer tussen Middellandse Zee-havens en Afrika en Middellandse Zee-havens en Azië controleren.

Indien, bij het voeren van een nieuwe Italiaanse vervoerspolitiek, de uitgaande lading van Italiaanse havens naar India, Indonesië, het Verre Oosten en naar Australische havens toe zou nemen, lijdt het geen twijfel, dat de Italiaanse en Franse scheepvaart nieuwe initiatieven zou ontwikkelen en zodoende de meerderheid der Noordeuropese scheepvaartbelangen in de Middellandse Zee-„conferences” zou breken. Dit verklaart, waarom tijdens de Italiaans-Franse havenbesprekingen te Genua van Maart jl. de Italiaanse Minister van Scheepvaart met zijn Franse collega de mogelijkheid heeft besproken van een Italiaans-Franse samenwerking op scheepvaartgebied.

Het staat uiteraard nog te bezien, of de Franse scheepvaart bereid zou zijn tot samenwerking met de Italiaanse scheepvaart op voet van gelijkheid; dit is de oorzaak, dat in het bijzonder Adriatische havenkringen blijven wijzen op de noodzaak van een algemene overeenkomst tussen de Europese havens, met als doel het vervoer volgens geografische beginselen te verdelen.

INGEZONDEN STUK

Dekking van guldenrisico

Dr W. L. Valk te Leiden schrijft ons:

Over de sociale zekerheid der kleine beleggers is de laatste tijd veel gediscussieerd. Er is in die discussie veel goeds naar voren gebracht, doch de conclusie lijkt gewettigd, dat de debiteur niet bereid is, de gewenste zekerheid te geven, zodat er geen „Ersatz” is voor een stabiele munt.

Men heeft ook voorgesteld, dat de Staat het verlies der crediteuren zou vergoeden, doch — m.i. terecht — men is ook daar niet erg enthousiast voor geweest. Immers: wanneer de Staat inflatie maakt, heeft hij zelf dringend geld nodig en dan is hij niet bereid, een deel van het opgenomen geld weer terug te geven wegens verlies door koopkrachtverandering van de munt. Trouwens, het zouden zo dure leningen worden.

Maar er is nog een mogelijkheid: een bepaalde groep verzekeringmaatschappijen zou het guldenrisico kunnen dekken. Lloyd's verzekerde in 1914 zelfs tegen het uitbreken van de oorlog.

Het is niet waarschijnlijk, dat een Nederlandse verzekeringmaatschappij een dergelijk incalculabel risico zou nemen. En indien zij het deed, zou de premie zo hoog moeten zijn, dat er van de rente niet veel meer overbleef, hetgeen de attractie van die verzekering voor de geldgevers in sterke mate zou verminderen.

Ook mijn conclusie is dus, dat er geen „Ersatz” is voor munten, die een bij benadering stabiele koopkracht hebben. Indien er geen oorlogen en moeilijke na-oorlogsperiodes kwamen en indien onregelmatigheden van grote omvang in de betalingsbalansen of drastische herwaarderingen van munten niet voorkwamen, zou dit ideaal door internationaal overleg te bereiken zijn. Eerst dan zou men gedekt zijn tegen „guldenrisico” en dan zou men het ook van de staten kunnen eisen.

BOEKBESPREKING

Drs W. J. v. d. WOESTIJNE: Waar blijft ons belastinggeld? Publicatie van het Ministerie van Financiën, verzorgd door de Regeringsvoorlichtingsdienst, 18 blz.

Het past in ons democratisch bestel, dat het volk wordt voorgelicht omtrent de inkomsten en de uitgaven van de Staat. Daartoe kan het kennis nemen van de „Nota betreffende de toestand van 's Rijks Financiën”, kortweg „Millioenennota” genoemd. Deze Millioenennota nu, met haar talrijke cijfergroeperingen en subgroeperingen, is voor niet-specialisten een moeilijk doorworstelbare materie. Daarom is het een goede besteding van middelen geweest van het Ministerie van Financiën om Drs W. J. v. d. Woestijne opdracht te verlenen de Millioenennota 1952 op een voor ieder begrijpelijke wijze te „vertalen”.

Van deze taak heeft de schrijver zich uitstekend gekweten. De 18 bladzijden tellende brochure is psychologisch op opzet: zij gaat uit van het verlangen van het volk naar veiligheid en welvaart, verhaalt daarna hoe de Staat deze verlangens in concrete maatregelen omzet, wat dit allemaal wel kost en... dat het volk daarvan dan ook de rekening dient te betalen.

Na de begroting op aantrekkelijke wijze voor onze ogen te hebben opgebouwd, staat de schrijver een ogenblik stil bij de militaire offers, die we hebben te dragen en bij de diverse vormen, waarin de Staat beslag legt op de productieve middelen der maatschappij. Dankbaar wordt in dit gedeelte van de gelegenheid gebruik gemaakt om

de mopperaars over de sterkte van het overheidspersoneel en het grote aantal dienstauto's wat wind uit de zeilen te nemen. Zeer duidelijk wordt vervolgens uiteengezet hoe het Rijk een deel van de ontvangen gelden weer aan anderen uitkeert en hoe de begroting zal worden gedekt.

De gemoedelijkheid van het geheel wordt verhoogd door een aantal geslaagde illustraties. Wel hebben wij ons verbaasd over het zichtbare gemak, waarmee het uitgebeelde echtpaar het op het Nederlandse gezin drukkende aandeel van de staatsschuld, ad f 10.000, draagt. Wellicht bedoeld als symbool van onze volkskracht?

De prijs van deze brochure, die veel kan bijdragen tot meer begrip omtrent 's lands financieel-economische positie, ligt — ook nadat de belasting reeds is voldaan — binnen ieders bereik; hij bedraagt nl. f 0,17.

Rotterdam.

J. H. ZOON.

AANTEKENING

Het Russische petroleumpotentieel

In „E.-S.B.” van 8 Maart 1950 hebben wij in een artikel, getiteld: „Russische petroleumzorgen” kunnen aantonen, dat Rusland met een ernstig tekort aan petroleum heeft te worstelen.

Een vergelijking tussen Amerika en Rusland doet zien, dat de Verenigde Staten over 40 pCt der wereldvoorraden beschikken en Rusland over 9 pCt.

De productie van 36 mln ton voor Rusland, geraamd voor het jaar 1950, is ongeveer $\frac{1}{8}$ van die der Verenigde Staten. Maar 10 jaren geleden was de Russische petroleumproductie ongeveer even hoog als thans, terwijl ze in Amerika enorm gestegen is in die tijd.

Als vaststaand kan wel worden aangenomen, dat Rusland niet dan met de uiterste krachtsinspanning in de normale vredesbehoeften kan voorzien. Maar ook niet meer dan dat.

In oorlogstijd vragen de gemotoriseerde divisies en legerkorpsen zulke enorme hoeveelheden petroleumproducten, dat velen op grond hiervan tot de opvatting zijn gekomen, dat Rusland een oorlog op enigszins grote schaal niet wenst te riskeren.

Na Maart 1950 zijn nadere gegevens omtrent de Russische petroleumpositie bekend geworden, die belangrijk genoeg geacht mogen worden om er enige aandacht aan te schenken.

Zo bracht een maand na de verschijning van ons artikel „The Christian Science Monitor” een beschouwing over de Russisch-Chinese overeenkomst betreffende Sinkiang onder de sterk sprekende titel: „Russia's thirst for oil spurs drilling in Sinkiang”.

Daarin werd in de aanhef gezegd, dat het allesbehalve zeker is, of de Sowjet-Unie genoeg olie kan vinden, produceren en raffineren voor de geprojecteerde en op olie-gebaseerde industriële expansie in haar onmetelijk gebied, dat zich uitstrekt van Berlijn tot de Chinese Zee. De grote behoefte aan petroleum heeft er voornamelijk toe geleid, dat Moskou zeer onlangs een overeenkomst met China heeft aangegaan voor exploitatie op een 50-50 pCt-basis van de olierijkdommen van Sinkiang. Wij kunnen hieraan toevoegen dat in het pasverschenen boek „Erdöl in der Sowjet-Union” van Dr Heinrich Hassmann, 1951, hieromtrent enkele nadere gegevens worden gepubliceerd, die wij echter wel kunnen laten rusten. Vervolgens wist in Augustus 1950 een Zwitsers blad te melden, dat uitnodigingen tot het bezoeken van Russische petroleumvelden al lang niet meer worden gedaan. Het voegde er aan toe, dat Russische „Erdöl-Geo ogen”есси-

mistisch oordelen over petroleumvondsten in Azerbeidsjan en zuidelijker bij de Kaspische Zee. In het Zuid-Oeralgebied (Emba-rivier) en in Noord-Kaukasië (Terek-rivier) wordt een grote krachtsinspanning aan de dag gelegd.

Bijzondere betekenis moet worden gehecht aan de mededeling, dat wegens begrensde investeringsmogelijkheden de uitrusting van het Russische petroleumbedrijf achterop geraakte en dat nieuwe boringen daaronder evenzeer leden. Stoute dromen vervlogen.

In de oorlog was de productie bij lange na niet voldoende: 1940 31 mln ton, 1949 34,5 mln ton, 1950 36 mln ton.

Vandaar de inlijving van Roemenië en de inschakeling van Oostenrijk. In die landen wordt roofofbouw gepleegd. Dit wijst er op, dat de toegenomen behoefte aan petroleum in het zich technisch steeds meer ontwikkelende Rusland in zeer onvoldoende mate gedekt wordt door de eigen productie. Eerst voor het jaar 1960 heeft men een productie van 60 mln ton durven ramen.

Bakoe blijft het voornaamste productiegebied (50 pCt). Er vertonen zich symptomen van uitputting van velden in Noord-Kaukasië en in het Koebangebied. Diepzeeboringen leveren bescheiden resultaten op.

Nieuwe hoop is gericht op het Ufa-Kuibyschew (Samarra)-gebied tussen Oeral en Wolga; het haalt echter niet bij Bakoe. De schaal slaat, wat de productiemogelijkheden betreft, door ten gunste van Amerika en Canada, waar de vooruitzichten voor de naaste toekomst veel en veel gunstiger zijn.

Tot zoverre de „National Zeitung”, Bazel, waaraan wij deze bijzonderheden hebben ontleend.

Op 10 September 1950 publiceerde Demaree Bess een opzienbarend artikel over „Het oorlogspotentieel van de Sowjet-Unie” in de „Saturday Evening Post”. Hij behandelde daarin een studie (bewerkt door de Dr. Wiardi Beckman-Stichting) van de „braintrust” over het onderhavige onderwerp, waarbij men o.a. tot de conclusie was gekomen, dat Rusland niet in staat is om een totale oorlog te voeren en zelfs dat het zich niet heeft voorbereid op een totale oorlog.

Het zal niet eerder dan over een tiental jaren bij machte zijn een totale oorlog te beginnen. Het bewijs tot deze stelling ontleent men aan een omvangrijk onderzoek van de Russische economie, waarbij de essentiële feiten, die van invloed zijn in een moderne oorlog op wereldschaal, in aanmerking zijn genomen.

Mensen heeft Rusland genoeg. Zijn oorlogspotentieel bestaat daarnaast uit staal, rubber, aluminium, elektrische energie, vakbekwaamheid en... petroleum. (Kolen, die over 1949 nog 50,6 pCt der energiebronnen uitmaakten, tegen 33,5 pCt in de Verenigde Staten worden niet genoemd).

Wat over petroleum in het rapport van de genoemde „braintrust” is gezegd, wensen wij wat nader te beschouwen.

In tegenstelling met de auteur in het aangehaalde Zwitserse blad, constateert men in het rapport van de „braintrust”, dat de Russische productie van materiaal voor de petroleumwinning 2½ maal zo groot is als vóór de oorlog, evenals de raffinagecapaciteit. Bovendien heeft Rusland grote belangstelling voor de productie van synthetische petroleum; men vond de desbetreffende fabrieken in Oost-Duitsland en in Tsjecho-Slowakije nog geheel in tact¹⁾.

Dat zijn wel zeer gunstige omstandigheden voor Rusland!

Dit kan niet worden geconstateerd bij lezing van de verdere inhoud van de petroleumparagraaf uit het rapport, waaraan wij nu voorts het navolgende ontleen.

Voor de oorlog had Moskou een militaire reserve van 7,5 mln ton, ondanks groot civiel gebrek aan petroleum. Na de oorlog is het burgerlijke rantsoen nog meer gedaald.

De Russen beschikken momenteel over bijna 500.000 tractoren voor de boerderijen en de hieruit voortspruitende behoefte aan brandstof is bijna dezelfde als voor de oorlog. De wegen zijn nog zeer primitief en het vervoer per auto is gering. De spoorwegen beginnen echter Diesellocomotieven te gebruiken; de behoefte van de spoorwegen aan petroleum wordt op 3 mln ton per jaar geschat.

In 1940 wezen de Russen ¼ van de petroleum aan de landbouw toe, ¼ aan de industrie, ⅓ aan het transportwezen en 8 pCt aan het Rode leger. Nu is de Russische petroleumproductie bijna even hoog als voor de oorlog, maar de militaire toewijzing is praktisch verdubbeld.

Dit laatste heeft zijn reden, die hierin is gelegen, dat het gespecialiseerde materiaal voor de fabricage van benzine met een hoog octaangehalte het schaarse is. Uit militair standpunt is dit belangrijk, als ook dat de luchtmacht van het Rode leger een veel slechtere benzine gebruiken dan die van het Westen.

„Is petroleum a Soviet weakness?”, zo luidt de titel van een artikel van Demitri B. Shimkin en Nicholas De Witt in „Oil and Gas Journal” van 21 December 1950, waarin ze o.a. cijfers produceren betreffende uitvoer van Amerikaanse vliegtuigbenzine etc. naar Rusland; ondanks alle vooruitgang lijdt de Russische petroleumproductie aan een tekort aan vakbekwaam personeel en aan goede transportmogelijkheden.

Hoe dit zijn moge, de Sowjet-productie heeft stellig nog niet het stadium bereikt, dat de Russen in staat stelt de Rode luchtmacht voor meer dan de helft te voorzien van wat zij nodig zou hebben in een belangrijke oorlog. Dit verklaart ook waarom zij hun aandacht richten op de straaljagers, die gemakkelijker van brandstof kunnen worden voorzien.

Petroleum is dus de hoofdwakheid van de Sowjet-Unie, zo concludeert te dezer plaatse het rapport.

In de vijf jaren na de oorlog heeft men een compensatie gevonden door importen in hoofdzaak uit Roemenië. Ze lopen sterk terug.

Bovendien eisen de industriële programma's van de satellietlanden verhoging van de toewijzing van petroleum. Daarbij komt, dat ⅓ van de Russische productie komt uit de streek rondom Bakoe, die gemakkelijk gebombardeerd kan worden. Op de bijzondere kwetsbaarheid van Rusland in het Kaspische Zee-gebied is wel vaker gewezen. Winston Churchill was een der eersten, die er nadrukkelijk de aandacht op vestigde. Men hoeft niet te geloven, dat, als er ooit een oorlog zou uitbreken, het Bakoe-gebied gespaard zou blijven!

In Januari 1951 werd bekend, dat de doeleinden van het vierde 5-jarenplan zijn bereikt. Voor vitale producten als staal, kolen, olie, machinerieën en elektrische energie zijn zij zelfs overtroffen. Absolute cijfers werden echter nog steeds niet aan de openbaarheid prijsgegeven. De navolgende productiestijgingen werden bij deze gelegenheid gememoreerd: staal 17 pCt, olie 13 pCt, vrachtwagens 30 pCt, steenkolen 11 pCt en energie 14 pCt. Ook de productie van non-ferro-metalen was aanzienlijk toegenomen.

Economische waarnemers uit het Westen — aldus het „Algemeen Handelsblad” — zijn allermintst geneigd de Russische resultaten gedurende de laatste 5 jaren te onderschatten. De Sowjet-Unie is er in geslaagd zijn militair-economisch potentieel enorm uit te breiden. En verder: deze waarnemers verklaren voorts, dat Rusland aan het eind van het vijfde 5-jarenplan zonder twijfel de op een na grootste industriële macht ter wereld zal zijn geworden.

Maar twee maanden later moest worden medegedeeld, dat de toeneming der olieproductie ver ten achter bleef

¹⁾ Dr. Hassmann stelt de productie van synthetische benzine op 2 mln ton (1½ uit Rusland zelf, ½ uit satellietstaten).

bij die in de andere sectoren. In een beschouwing hierover in het „Algemeen Handelsblad” werd er in dit verband aan herinnerd, dat in een algehele planeconomie verbruik en productie van olie worden gecontroleerd. Ze worden aangepast aan de stand van zaken in de andere sectoren der economie. Indien nu zou worden besloten om tot een belangrijk grotere olieproductie te komen, zou dit in de andere sectoren zijn weerslag hebben. Daarbij komt, dat grote uitbreiding op korte termijn zou worden geremd wegens gebrek aan vakkundige krachten, terwijl voorts volgens de planning-organisaties in Rusland vergroting van de olieproductie boven een bepaald niveau kostbaarder zal zijn dan expansie op het gebied van woningen of electriciteit.

Wij achten dit — eerlijk gezegd — een vreemde redenering, gelet op het feit, dat men in 1960 een totale olieproductie van omstreeks 60 mln ton hoopt te bereiken en dit in het nieuwe 5-jarenplan als doeleinde heeft gesteld. Wat wij te dezer zake reeds eerder hebben kunnen mededelen, moet — dunkt ons — geheel buiten twiifel stellen, dat de Sowjet-Unie er alles op zal willen zetten om tot een zodanige productie te geraken, ongeacht hetgeen wij hierboven hebben kunnen aanhalen over de werking ener „algehele planeconomie”.

Weer iets later werd er door de Esso een kaartje afgedrukt van bekende oliegebieden en van vermoedelijke vindplaatsen in West-Europa (Petroleum Magazine), waarbij als conclusie gesteld wordt, dat het Westen de mogelijkheid met Rusland en zijn satellietstaten glansrijk kan doorstaan, dank zij niet alleen geologische factoren maar ook dank zij een efficiëntere economische werkwijze.

Men leide hieruit echter niet af als zou Rusland niet op energieke wijze streven naar een verhoging van de petroleumproductie, zowel met het oog op het strategische belang van deze grondstof in geval van oorlog als verband met de sterk toenemende civiele behoefte. „Economische Voorlichting” deelt hieromtrent in het nummer van 8 Juni 1951 enkele belangwekkende bijzonderheden mede, die in veel opzichten overeenstemmen met wat het Zwitserse mede in de loop van het jaar 1950 te dezer zake wist mede te delen.

Daartegenover werd echter in een artikel in „The Christian Science Monitor” van 28 Juni 1951, getiteld „Upsurge of Baku oil lifts Russian output”, gememoreerd, dat de productie in het Bakoe-gebied lange tijd achtereen teleurstellende resultaten te zien heeft gegeven, doch men heeft de hoop toch niet opgegeven, dat dit rijke oliecentrum zich zou weten te herstellen. En voor het jaar 1950 is dat ook inderdaad het geval geweest, hetgeen te danken was aan een viertal factoren, t.w.: 1. de openstelling van nieuwe bronnen te Buzovny op het schiereiland Apsheron ten N.W. van de stad; 2. het aanboren van rijke oliereserves diep onder de Kaspische Zee; 3. nieuwe bewerking van reeds verlaten velden en 4. diepere boringen.

De bronnen bij Buzovny zijn in 1947 gaan werken. In 1950 beliep de productie 1,5 mln ton.

Het geciteerde Zwitserse blad zal zijn inzichten over onbevredigende resultaten van Russische exploitatiepogingen moeten herzien. Dat geldt ook wat de nieuwe boringen betreft, waarbij men in het Bakoe-gebied de uiterste energie aan de dag legt. Ze bedroegen vóór de oorlog 1.400 à 1.500 per jaar, nu is er sprake van 5.500, met inbegrip van 3.500 in het „tweede Bakoe-gebied”. Heeft men die uitkomsten weten te bereiken?

Het rapport inzake de bereikte resultaten als voorzien in het 5-jarenplan, zegt niet met zoveel woorden, dat „this program was fulfilled”. De ze omissee, dat vele Russische experts uitgelegd als te betekenen, dat het gestelde doel niet is bereikt.

Onze conclusie kan derhalve zijn, dat, dank zij uiterst krachtige pogingen, die zijn ingesteld om de achterstand

in de productie in het Bakoe-gebied te doen inhalen, in dit opzicht gunstige resultaten zijn verkregen. Dit wil echter allerminst zeggen, dat de Russische petroleumpositie er aanmerkelijk door zou zijn verbeterd, al vormen 1,5 mln ton petroleum uit de nieuwe bronnen bij Buzovny zeker geen te verwaarlozen quantiteit. Maar van de 60 mln ton, die voor het jaar 1960 als doel zijn gesteld, is Rusland nog altijd heel ver verwijderd.

Wij zeggen niet, dat Rusland' aan het voeren van een totale oorlog zou denken, dat het die in zijn plannen voor de naaste toekomst zou hebben opgenomen. Maar wel denken wij aan de uitspraak van de Amerikaanse brain-trust, dat de Sowjet-Unie niet in staat is om een totale oorlog te voeren en dat het niet eerder dan over een tiental jaren daartoe bij machte zal zijn.

Wat de zeer belangrijke grondstof petroleum betreft, schijnt de gegrondheid van deze uitspraak o.i. niet aan de minste twiifel onderhevig te zijn.

Haarlem.

F. S. NOORDHOFF.

INTERNATIONALE NOTITIES

Engelands handelsbalanstekort

Mocht er in Juli jl. enige hoop zijn gerezen, dat de Engelse handelsbalans weer een periode van verbetering was ingetreden, dan hebben de cijfers over de afgelopen maand deze hoop weer in rook doen vervliegen. Het nadelig saldo beliep nl. in Augustus jl. £ 128,4 mln, tegen £ 126,7 mln in de maand tevoren. Het totale tekort op de handelsbalans over de eerste acht maanden van 1951 werd daarmee gebreid op £ 807,7 mln, tegen resp. £ 270,2 mln en £ 290 mln in de vervolgens volgende perioden van 1950 en 1949. Weliswaar vertonen de cijfers, doordat de invoer c.i.f. en de uitvoer f.o.b. wordt aangegeven, een neiging het deficit te overdrijven, doch de ontwikkeling is verre van bevredigend.

	Invoer (c.i.f.)	Uitvoer (f.o.b.)	Saldo
(in miljoenen ponden)			
Gemidd.			
Jan.—Mrt 1951	283,0	204,6	— 78,4
Apr. 1951	311,5	241,2	— 70,3
Mei 1951	338,0	241,2	— 96,8
Juni 1951	357,5	208,6	— 148,9
Juli 1951	358,5	231,8	— 126,7
Aug. 1951	368,2	239,8	— 128,4

In Augustus is de Engelse invoer vaak hoog en dit jaar schijnt hij te zijn gestegen door aankopen voor defensiedoeleinden, vnl. in Westeuropese landen. In dit stadium rust slechts de hoop, dat het handelsbalanstekort voor het gehele jaar niet zo alarmerend groot zal zijn als de eerste acht maanden van dit jaar suggereren, verzucht „The Economist” van 15 dezer.

Wellicht kan de invoer in de resterende maanden van het jaar worden verlaagd als gevolg van beperking van overheidswege, maar de voornaamste tekortkoming van de Engelse handelsbalans is het feit, dat de export onvoldoende is. De uitvoer van steenkolen is het meest voor de hand liggende voorbeeld, maar de uitvoer van fabrikaten is evenmin voldoende, zegt genoemd blad. Afgezien van de aardewerkindustrie getoond, dat haar enkele consumptiegoederenindustrie getoond, dat haar uitvoer kan worden opgevoerd. Hier komt nog bij, dat de machine- en vervoermiddelenindustrie de invloed van de herbewapening nog moet ondergaan.

De ontwikkeling van het luchtverkeer

Volgens gegevens van de „International Air Transport Association” — een particuliere organisatie van 62 luchtvaartmaatschappijen, die tezamen ca 95 pCt van de geregelde diensten ter wereld onderhouden — heeft het vervoer door de lucht in 1950 een aanzienlijke uitbreiding ondergaan. Zoals onderstaande tabel, die is ontleend aan „l'Economie” van 20 dezer, doet zien, werden in 1950 30,3 mln passagiers, 15 pCt meer dan het jaar tevoren, door de burgerluchtvaartondernemingen vervoerd. Het aantal passagierskilometers beliep niet minder dan 26,4 mrd en het gemiddeld aantal per passagier afgelegde kilometers 871. Sterker nog dan de stijging van het passagiersvervoer is die van het goederenvervoer: het aantal geregistreerde ton/kilometers bedroeg in 1950 757 mln, 33 pCt meer dan in 1949. Hoewel het vervoer van poststukken eveneens is toegenomen, neemt het aandeel daarvan in het totale vervoer geleidelijk af.

Jaar	Afgelegde km	Aantal vervoerde passagiers	Passagiers/km	Vracht ton/km	Post ton/km	in miljoenen	
						Aantal passagiers per toestel	Afgelegde afstand per passagier
1937	269	4,1	1.425	297	132	5,3	579
1947	1.156	22,1	19.100	459	169	16,5	905
1948	1.292	23,6	21.200	569	187	17,3	879
1949	1.345	26,5	23.300	757	209	18,5	871
1950	1.430	30,3	26.400				

In verband met het belangrijke binnenlandse luchtverkeer in de Verenigde Staten, dat o.a. kan worden toegeschreven aan de aanzienlijke afstanden, die de grote steden aldaar van elkaar scheiden, nemen de Amerikaanse maatschappijen een overheersende positie in het wereldluchtverkeer in. Ongeveer 60 pCt van het aantal personen, dat in 1950 van de diensten van het vliegtuig gebruik maakte, werd door Amerikaanse maatschappijen vervoerd, nl. 16,6 mln passagiers door maatschappijen, die binnenlands verkeer en 1,7 mln passagiers door maatschappijen, die internationaal verkeer onderhouden.

De gezamenlijke bruto-inkomsten van alle maatschappijen ter wereld bedragen ongeveer \$ 1,5 mrd per jaar; het dienstdoend personeel omvat ongeveer 200.000 personen. Deze cijfers illustreren wel duidelijk het belang van het luchtverkeer voor de wereldeconomie, zegt „l'Economie”.

GELD- EN KAPITAALMARKT

De geldmarkt.

Geheel overeenkomstig de verwachtingen bleef in de afgelopen week het geldaanbod ter geldmarkt ruim. Bij overigens geringe omzetten daalden de marktdisconto's enigszins. Octoberpapier was aangeboden tegen 1 pCt, November en Decemberpromessen tegen $1\frac{1}{8}$ pCt, Februari t/m Meipapier was gevraagd tegen $1\frac{5}{16}$ pCt, terwijl de langere termijnen practisch $1\frac{3}{8}$ — $1\frac{7}{16}$ pCt noteerden. In de nabije toekomst verwacht men geen belangrijke veranderingen. De betrekkelijk gunstige begrotingscijfers hebben de gedachte aan een spoedige verhoging van de afgifteprijzen door de Agent, voor zover deze gedachte aanwezig was, ongetwijfeld naar een verder verwijderde toekomst verschoven.

De kapitaalmarkt.

De matige koersstijging op de aandelenmarkt, welke nu al enige weken is waar te nemen, zette zich in de ver-

slagweek voort. Devaluatiegeruchten speelden bij deze koersstijging ongetwijfeld een rol. De categorische ontkenning hiervan in de afgelopen week vermocht de koersstijging niet te onderbreken. Overigens hangt de koersontwikkeling van vele factoren af, welke elkaar dikwijls over en weer beïnvloeden. Een gunstige stemming voor Indonesische fondsen, zoals in de verslagweek, spreidt zich gemakkelijk uit, bijv. doordat verkopers van deze effecten tot aankoop van andere overgaan. Tot op zekere hoogte is er ook een dergelijk verband tussen aandelen en obligaties, waarvoor in de afgelopen week eveneens een goede stemming aanwezig was.

De staatsfondsenmarkt toonde in de verslagperiode relatief niet onbelangrijke koersverbeteringen. De gepubliceerde begrotingscijfers voor het jaar 1952 gaven daartoe wel aanleiding. Verwacht wordt slechts een tekort op de totale dienst van f 267 miljoen, waarbij aflossing op staatsschuld tot een totaal van f 227 miljoen onder de uitgaven is begrepen. Dit houdt in, dat de verwachte netto-kapitaalvraag van de Overheid te verwaarlozen zal zijn. Uiteraard betekent dit niet, dat ook de netto-kapitaalvraag van lagere publiekrechtelijke lichamen en het bedrijfsleven verwaarloosd kan worden, maar de Overheid als kapitaalvrager, waaromtrent vrij hoge schattingen circuleerden, zal dus nauwelijks een rol spelen. Overigens geldt, zowel voor aandelen als voor obligaties, dat het koerspeil volstrekt niet alleen door vraag en aanbod van nieuw kapitaal wordt beheerst; psychologische overwegingen omtrent de wenselijkheid van beleggen spelen een niet minder belangrijke rol.

De koersontwikkeling in de afgelopen week blijkt uit onderstaande tabel.

	14 Sept. 1951	21 Sept. 1951
Aand. indexcijfers.		
Algemeen	148,7	151,5
Industrie	211,7	215,2
Scheepvaart	175,3	175,8
Banken	119,7	121,8
Indon. aandelen	49,7	51,8
Aandelen.		
A.K.U.	175 $\frac{3}{4}$	176 $\frac{3}{4}$
Philips	171 $\frac{1}{2}$	170 $\frac{7}{8}$
Unilever	237	237 $\frac{3}{4}$
H.A.L.	180 $\frac{1}{2}$	179 $\frac{1}{4}$
Amsterdam Rubber	104	108 $\frac{1}{2}$
H.V.A.	109	115 $\frac{3}{4}$
Kon. Petroleum	288	287 $\frac{1}{4}$

Staatsobligaties.

2 $\frac{1}{2}$ pCt N.W.S.	69 $\frac{1}{8}$	70 $\frac{3}{8}$
3—3 $\frac{1}{2}$ pCt 1947	83 $\frac{3}{4}$	85 $\frac{1}{8}$
3 pCt Invest. certif.	87 $\frac{11}{16}$	89 $\frac{1}{2}$
3 $\frac{1}{2}$ pCt 1951	92 $\frac{7}{8}$	92 $\frac{7}{8}$
3 pCt dollarlening	100 $\frac{1}{4}$	100 $\frac{1}{16}$

De Belgische geld- en kapitaalmarkt in Augustus 1951

Geldmarkt.

In het algemeen beschouwd vertoonde de geldmarkt tijdens de maand Augustus opnieuw een tendentie naar wat meer ruimte. De driemaandelijke stortingen van de bijdragen voor de Rijksdienst voor Maatschappelijke Zekerheid waren hieraan niet vreemd. Zoals bekend, worden deze gelden voorlopig overgedragen aan de Nationale Bank en door dezer bemiddeling op de callgeldmarkt

uitgeleend. Ook de nieuwe aangroei van de inleggingen bij de Algemene Spaar- en Lijfrentekas blijkt bijgedragen te hebben tot de grotere ruimte op de geldmarkt. De vermindering van de stockvorming is tenslotte een factor, die de uitdrukking op de geldmarkt deed afnemen. Het beroep op herdisconto van handelspapier bij de Nationale Bank is van einde Juli tot einde Augustus met ca. fr. 1,3 mrd afgenomen.

De ruimte op de geldmarkt liet toe, dat ook niet gevisieerd papier kon worden verdisconteerd.

Credietverlening van de banken aan de private economie.
(in miljoenen franken)

	Herdisconto van de banken bij de Nationale Bank en de parastatale instellingen	Portefeuille handelspapier van de Nationale Bank	Totale credietverlening der private banken (accepten inbegrepen)
1948 Dec.	4.168	5.171	23.117
1949 Dec.	3.339	4.006	24.506
1950 Juni	3.696	4.082	26.582
1950 Dec.	8.543	10.110	27.739
1951 Maart	8.781	10.567	29.592
1951 Juni	7.707	9.511	29.921
1951 Augustus	—	7.778	—

In verband met de aanmoediging van de invoer uit de E.B.U.-landen werd in principe voorzien, dat de termijn van deze importaccepten opnieuw met 30 dagen zou worden verlengd.

De bankdeposito's waren einde Juni terug licht gestegen. Gedeeltelijke inlichtingen wijzen er op, dat ook tijdens de maanden Juli en Augustus de deposito's vrij stabiel gebleven zijn.

De vraag naar bankcrediet, inzonderheid voorschotten, blijft zeer sterk. Dit staat o.a. in verband met de sinds ettelijke maanden ingevoerde beperkingen aan de herdiscontomogelijkheden bij de centrale bank (beperking looptijd, sommige producten of transacties uitgesloten), zodat bij het vervallen van een verdisconteerd accept of ander handelspapier, dit crediet niet zelden door een kasvoorschot van een private bank moet worden verlengd.

De hoger gesignaleerde verruiming van de geldmarkt ging dus gepaard met een verschuiving van de druk op de private banken.

Toestand van de Belgische banken.
(in miljoenen franken)

	Einde 1950	Maart 1951	Mei 1951	Juni 1951
Actief				
Kas, Nationale Bank, P.C.	2.853	2.907	2.455	2.693
Daggeld, banken, holdings	6.524	6.340	6.084	6.220
Credieten aan private economie	27.739	29.592	29.302	29.921
handelswissels	6.845	7.584	7.123	7.533
prolongaties en voorschotten op effecten	764	735	725	731
diverse debiteuren	13.996	13.905	14.500	14.500
accepten	6.134	7.368	6.954	7.157
Credieten aan de Overheid	34.856	36.272	35.681	35.803
speciaal papier	28.340	29.801	29.216	29.329
genoteerde staatsfondsen	6.516	6.471	6.465	6.474
Vastgelegde middelen	1.215	1.211	1.220	1.227
Totaal actief	78.085	81.572	80.017	80.849
Portef. van de N.B. en de parast. instell. aan papier door banken geherdisconteerd	8.543	8.781	8.143	7.707
Passief				
Deposito's en crediteuren	53.571	54.979	53.977	54.550
zicht	47.693	49.510	48.624	49.278
op meer dan 30 dagen	5.878	5.469	5.353	5.272
Obligaties en kasbons	272	307	331	348
Eigen middelen	5.064	5.100	5.411	5.499

Tijdens de maand Augustus zijn de koersen van het goud en de goudstukken met enkele fracties gestegen, doch de belangstelling op deze markt blijft vrij gering. De lichte koersstijging werd o.a. toegeschreven aan de hausse op de markt te Parijs.

Op de markt van de biljetten bleven de dollar en de Zwitserse frank ongeveer op peil. Het pond sterling brokkelde verder af, in aansluiting met de achteruitgang van de financiële toestand in Groot-Brittannië. Bij de meer toeristische deviezen (Franse fr., florijn, Duitse mark, lira, enz.) noteert men einde Augustus een normalisatie, na het einde van het vakantie seizoen.

Noteringen op de goud- en deviezenmarkt te Brussel.
(middenkoers in franken)

	Maart 1951	Juni 1951	Augustus 1951
Niet officiële markt			
Goud (per gram)	73,50	70 ³ / ₈	72 ³ / ₈
Gouden pond	680,41	635 ³ / ₈	667 ¹ / ₂
Officiële biljettenmarkt			
Papieren pond	131,50	138	130 ³ / ₈
Franse frank (100)	13,625	14,425	13,70
Zwitserse frank	12,35	12,30	12,30
Papieren dollar	53,375	53	53,40
Gulden	12,30	13,18 ³ / ₈	13,175
Duitse mark	9,75	11,825	10,70

Kapitaalmarkt.

De stijgende beweging van de koersen op de obligatiemarkt, die een aanvang nam toen de Nationale Bank op 5 Augustus jl. haar discontovoet met 1/4 pCt verlaagde, liep tijdens de maand Augustus verder door. Over de voorbije maand was de koershausse het belangrijkste voor de Schatkistcertificaten 1942 1e reeks, 1944 2e reeks en 1948. De hausse was minder sterk voor de langlopende obligaties, evenals voor sommige kortlopende, w.o. vooral de reeks van 1949. Karakteristiek voor de maand Augustus is evenwel de vrij substantiële koersstijging van de private obligaties, waarvan het rendement doorgaans nog op een zeer hoog peil ligt.

De betrekkelijk grote belangstelling voor vastrentende waarden gaat niet alleen uit van sommige institutionele beleggers zoals verzekeringmaatschappijen, doch eveneens van het publiek, dat omwille van de aarzelende tendentie op de aandelenmarkt ondertussen in obligaties belegt.

Op de emissiemarkt valt er voor de maand Augustus alleen de lening van de stad Antwerpen te vermelden. Zoals bekend beliep deze uitgifte nominaal fr. 500 miljoen, 4,50 pCt rente, emissieprijs 97 pCt en terugbetaalbaar à 102 pCt na 5 jaar of 105 pCt na 10 jaar, naar keuze van de houder.

Onderstaande tabel brengt een overzicht van de evolutie van de rentestanden op de obligatiemarkt.

Rentestand op de obligatiemarkt.
(in pCt per einde maand)¹⁾

	Looptijd	Aug. 1948	Juni 1950	Dec. 1950	Juni 1951	Juli 1951	Aug. 1951
Staatsobligaties	langlopende	4,77	4,38	4,53	4,68	4,66	4,65
Schatkistcertificaten	8 à 9 j.	4,83	4,63	4,92	5,24	5,03	4,97
Kasbons steden	5 à 6 j.	5,07	4,49	4,66	5,37	5,41	5,43
Kasbons parast. instellingen	ca 9 j.	—	—	—	5,41	5,36	5,33
Private obligaties	10 à 12 j.	6,06	5,43	5,69	6,08	5,99	5,79

¹⁾ Reële rendementen — rekening gehouden met agio of disagio tegenover terugbetalingsprijs.

De koersen van de aandelen op de Brusselse beurs stegen in de loop van de maand Augustus met gemiddeld 4 pCt.

De dagelijkse omzetten op de markt bereikten tijdens

de voorbije maand gemiddeld fr. 71 mln tegenover fr. 57 mln in Juli en fr. 51 mln in Juni. De vacantiestemming op de aandelenmarkt blijkt dit jaar van vrij korte duur te zijn geweest.

De koershausse was over de maand Augustus het belangrijkste van de koloniale aandelen (+ 6,8 pCt), de trusts (+ 5,5 pCt), de steenkolenmijnen (+ 4,7 pCt), de aandelen van de voedingsnijverheid (+ 4,2 pCt), de holdings (+ 4,1 pCt) en de papierenijverheid (+ 4 pCt). Alleen de textiel aandelen liepen met een kleine fractie terug, naar aanleiding van de sinds enkele maanden minder vlotte gang van zaken in deze bedrijfstak, waarover de jongste berichten terug een lichte heropleving vermelden in de katoenweverijen.

Deze jongste hausse op de aandelenmarkt wordt doorgaans toegeschreven aan gunstige dividendverwachtingen voor het lopend boekjaar, evenals aan de lichte daling van de rentestanden.

Koerspeil op de aandelenbeurs te Brussel.

(indices per einde maand) (1936-'38 = 100)

	Dec. 1950	Maart 1951	Juni 1951	Augustus 1951
Industriële aandelen	172	194	190	205
Openbare nutsbedrijven	146	168	171	187
Koloniale aandelen	325	350	349	375
Gemiddelde van alle genot. aandelen	188	209	206	222

De lichte koersstijging bracht het gemiddeld rendement van de aandelen terug van 4,03 pCt einde Juni tot 3,93 pCt einde Juli en 3,81 pCt op 31 Augustus.

Brussel. Dr V. VAN ROMPUY

STATISTIEKEN

ENIGE INDEXCIJFERS VAN DE INDUSTRIËLE PRODUCTIE IN NEDERLAND *)

1938 = 100	1948	1949	1950	Mrt 1951	April 1951	Mei 1951	Juni 1951 *)	Juli 1951 *)
Algem. productie-index van de industrie	113	126	139	157	148	145	142	136
Steenkolen	82	87	91	99	91	89	93	92
Electriciteit, afgeleverd aan het net	173	196	229	250	230	215	202	204
Gas	120	124	138	163	151	142	130	132
Stikstofmeststoffen	82	88	154	194	188	206	199	203
Ruwijzer	165	162	170	203	194	188	180	199
Walsproducten van ijzer en staal *)	210	270	302	398	366	369	385	357
Rijwielen	122	153	185	249	240	195	158	133
Cement	129	124	130	159	168	139	161	169
Metselstenen	93	104	114	107	99	110	118	122
Deuren	110	109	139	167	166	157	164	121
Rubber (gehele industrietaak)	288	261	330	395	365	369	323	277
Courantenpapier	81	84	90	118	97	110	99	89
Katoen- en linnenweverijen	71	79	87	96	103	107		
Tricotage-industrie	107	134	167	185	184	162	151	
Schoeisel (excl. pantoffels)	137	137	148	203	194	182	150	99
Sigaren *)	100	114	101	99	96	92	91	87
Sigaretten *)	100	115	143	145	157	175	177	158
Boter	70	83	92	70	84	129	121	112
Margarine	149	203	244	283	200	235	248	
Kaas	77	102	97	79	100	154	171	162

*) Bron: C.B.S.; * betekent: de gegevens ontbreken.

*) 1940 = 100.

*) 1948 = 100.

*) Voorlopige gegevens.

DE NEDERLANDSCHE BANK.
(Voornaamste posten in duizenden guldens).

Data	Munt en muntmateriaal	Vorderingen en geldswaardige papieren, luttelende in buitenlandse geldsoorten	Buitenlandse betaal-middelen	Vorderingen in guldens, voortvloeiende uit betaalmiddelen	Voorschotten in rekening courant
20 Aug. '51	1.194.627	759.533	2.875	284.068	209.125
27 Aug. '51	1.194.783	768.963	3.162	276.441	210.700
3 Sept. '51	1.194.764	817.937	-3.927	266.452	219.781
10 Sept. '51	1.194.891	811.868	4.295	265.048	214.028
17 Sept. '51	1.194.779	748.757	4.487	249.310	217.011
24 Sept. '51	1.194.908	777.674	4.787	258.017	211.792

Data	Bankbiljetten in omloop	Saldi in rekening courant				
		Totaal	's Rijks Schatkist	's Rijks Schatkist bijzondere rekening	Saldi voortvloeiende uit betaalmiddelen	Andere saldi van niet-ingen. zezenen
20 Aug. '51	2.731.768	2.274.646	25.244	1.626.086	278.287	112.089
27 Aug. '51	2.762.155	2.266.348	—	1.684.824	294.113	115.475
3 Sept. '51	2.821.012	2.279.545	21.024	1.684.824	285.973	115.198
10 Sept. '51	2.770.855	2.272.085	31.554	1.684.824	289.460	113.798
17 Sept. '51	2.744.728	2.229.906	20.557	1.684.824	235.570	113.271
24 Sept. '51	2.754.881	2.244.515	16.705	1.722.261	242.256*	114.171

NATIONALE BANK VAN BELGIË.
(Voornaamste posten in miljoenen francs).

Data	Goudvoorraad	Tegevo op het buitenland	Vorderingen o. b. buitenl. i. v. m. betalingsacc.	Handelspapier o. v. Belgïe en overheidseffecten	Voorschotten op overheidsfondsen
9 Aug. 1951	29.892	618	15.245	13.160	333
16 Aug. 1951	30.398	1.154	13.555	12.430	594
23 Aug. 1951	30.399	1.037	14.838	11.188	288
30 Aug. 1951	30.399	912	15.419	11.611	489
6 Sept. 1951	30.399	833	16.173	11.696	287
13 Sept. 1951	31.887	590	15.051	11.033	243

Data	Deel- en pasmunt	Totaal activa	Bankbiljetten in omloop	Rekening courant saldi				
				Schatkist			Totaal	
				Gewone rek. en Acc. Econ.Samenwerking	rek. E.B.U.	Verbindnissen t.o. het buitenl. i. v. m. betaalmiddelen		
9 Aug. 1951	213	99.108	90.626	681	—	2.313	5.385	
16 Aug. 1951	218	97.877	89.951	689	—	1.272	4.848	
23 Aug. 1951	235	97.475	89.673	739	—	1.269	4.724	
30 Aug. 1951	242	98.602	90.248	785	—	1.267	5.221	
6 Sept. 1951	224	99.113	91.265	804	—	1.249	4.704	
13 Sept. 1951	243	98.644	90.557	884	284	1.260	4.839	

DE JAVASCHE BANK.
(Voornaamste posten in duizenden guldens)

Data	Munt, muntmateriaal en deviezen-certificaten	Vorderingen in vreemd valuta betaalbaar	Deviezenfonds valutarekening	Disconto's en voorschotten op onderpand betaalbaar in eigen courant	Voorschotten aan de Regering v. d. Rep. der V.S.I.
31 Mrt '47	477.080	35.363	542.245	348.235	255.204
22 Aug. '51	1.059.568	326.896	684.109	512.813	1.331.448
29 Aug. '51	1.059.272	332.065	698.863	500.579	1.334.393
5 Sept. '51	1.059.272	328.466	709.487	520.374	1.339.047
12 Sept. '51	1.059.274	322.163	685.197	551.526	1.393.910

Data	Bankbiljetten in omloop	Deviezenfonds buitenlandse passiva	Rekening courant saldi	
			Van de Regering van de Rep. der V.S.I.	Van anderen
31 Mrt '47	453.816	268.697	—	895.911
22 Aug. '51	2.847.614	264.854	—	737.196
29 Aug. '51	2.847.910	245.351	—	789.012
5 Sept. '51	2.862.845	269.054	—	782.010
12 Sept. '51	2.886.086	243.397	—	821.265

Muntbiljettencirculatie per 31 Mrt 1947 f 646.830.979
Muntbiljettencirculatie per 22 Aug. 1951 f 348.009.113
Muntbiljettencirculatie per 29 Aug. 1951 f 347.002.712,50
Muntbiljettencirculatie per 5 Sept. 1951 f 346.356.855
Muntbiljettencirculatie per 12 Sept. 1951 f 345.030.314

vacatures

De Gedeputeerde Staten van de provincie Overijssel roepen sollicitanten op naar de in Mei 1952 open vallende betrekking van

Hoofdingenieur-Directeur van de Provinciale Waterstaat in Overijssel

Jaarwedde f 9.840.— tot f 11.040.— met 5 één-jaarlijkse verhogingen ad f 240.— exclusief de bekende toelagen overeenkomstig de Rijksregeling.

Vereiste: diploma van civiel-ingenieur als bedoeld in de Hoger-Onderwijswet.

Gezegelde sollicitatiestukken binnen veertien dagen na de verschijning van dit blad in te zenden aan de Gedeputeerde Staten van de provincie Overijssel. Persoonlijk bezoek alleen na oproeping.

ZWOLLE, 18 September 1951.

Het Landbouw-Economisch Instituut te 's-Gravenhage vraagt een

JONG DRS ECONOMIE

voor haar afdeling Algemeen-Economisch onderzoek.

Vereist: Enige ervaring op het gebied van economisch onderzoek.

Gewenst: Kennis van de Nederlandse landbouw.

Salariëring is afhankelijk van leeftijd en ervaring; maximum der schaal f 612.— of f 700.— (incl. laatste alg. sal.verh.).

Brieven naar v. Stolkweg 29, 's-Gravenhage.

Groothandel

IN HET NUMMER VAN DEZE WEEK:

Nieuw maandblad
Wonderen die niet gebeuren
Plannen
Eerherstel van de consument
Ook Zweden kent zorgen
Belgische Congo vrijhandelsgebied
Betekenis van Nieuw Zeeland
Wereldmarkt-perspectieven
Netelige vraagstukken van de G.A.T.T.
Handelscontacten

Met Exportbijlage „Netherlands Trade Bulletin“.

Abonnementsprijs f 15.— per jaar

KON. NED. BOEKDRUKKERIJ H. A. M. ROELANTS SCHIEDAM

Abonneert U op

DE ECONOMIST

Maandblad onder redactie van Prof. P. Henripman, Prof. P. B. Kreukniet, Prof. H. W. Lambers, Th. Ligthart, Prof. J. Tinbergen, Prof. G. M. Verrijn Stuart, Prof. F. de Vries, Prof. J. Zijlstra.

Abonnementsprijs f 22.50; fr. p. post f 23.60; voor studenten f 19.—; franco per post f 20.10

Abonnementen worden aangenomen door de boekhandel en door de uitgevers

DE ERVEN F. BOHN TE HAARLEM

diversen

TE KOOP:

in zeer goede staat zijnde

Lips brandkast

tarief VI. Brieven lett. B.
Boekh. E. Noordijk, Banka-
straat 66, Den Haag.

TE KOOP: een 7-persoons
CHEVROLET 39-40 m. stuur-
versnelling, als nieuw. Pri-
ma voor begrafenisondern.
of voor taxi. W. Coppes,
Horssen (Gld.), Tel. no. 288
K 8874.

**Adverteer in
deze rubriek.**

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

Adres voor Nederland: Pieter de Hoochstraat 5, Rotterdam (W.)
Telefoon Redactie en Administratie 38040. Giro 8408.

Bankiers: R. Mees en Zonen, Rotterdam.

Redactie-adres voor België: Seminarie voor Gespecialiseerde Economie
14, Universiteitstraat, Gent.

Abonnementen: Pieter de Hoochstraat 5, Rotterdam (W.).
Bankiers: Banque de Commerce, Brussel.

Abonnementsprijs, franco per post, voor Nederland f 26.— per jaar,
voor België/Luxemburg f 28.— per jaar, te voldoen door storting van
de tegenwaarde in Belgische francs bij de Banque de Commerce te
Brussel of op haar Belgische postgirorekening no 260.34.

Uniegebieden en Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f 26.—, overige
landen f 28.— per jaar.

Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden
beëindigd per ultimo van het kalenderjaar.

Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor Westzeedijk,
Rotterdam (W.).

ADVERTENTIES.

Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de Firma
H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon 69300,
toestel 6). Advertentie-tarief f 0,43 per mm. Contract-tarieven op
aanvraag. Rubrieken „Vacatures“ en „Beschikbare krachten“ f 0,60
per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt zich het recht
voor om advertenties zonder opgaaf van redenen te weigeren.

Losse nummers 75 cents, resp. 10 B. francs.